

Lapsen etu lastensuojelun avohuollossa

Sosiaalityöntekijöiden näkökulmia lapsen edusta ja sen toteutumisesta

Tiia Kallio

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalityö

Lapin yliopisto

Kevät 2025

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Lapsen etu lastensuojelun avohuollossa - Sosiaalityöntekijöiden näkökulmia lapsen edusta ja sen toteutumisesta

Tekijä: Tiia Kallio

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -tutkielma/Maisteritutkielma Lisensiaatintutkimus __

Sivumäärä: 56

Vuosi: 2025

Tiivistelmä:

Tutkielmassa tutkitaan sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä lapsen edusta ja sen toteutumisesta lastensuojelun avohuollossa. Tarkoituksena on tuoda käytännöstä nousevaa sisällöllistä määritelmää lapsen edun käsitteelle, jonka on todettu olevan vaikeasti määriteltävä. Tutkimuskysymyksinä on Miten lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijät määrittelevät lapsen etua ja millaisia sisältöjä se saa avohuollossa sosiaalityöntekijöiden kertomana? ja Millaiset tekijät sosiaalityöntekijöiden näkemyksen mukaan mahdollistavat tai estävät lapsen edun toteutumista lastensuojelun avohuollossa?

Teoriassa lapsen etua on käsitelty muun muassa lapsen oikeuksien ja suojelun, lapsen turvallisuuden ja lapsen hyvinvoinnin yhteydessä. Lapsen edun toteutumista on käsitelty lapsen osallisuuden, lapsilähtöisyyden ja kasvatuksesta vastuussa olevien tietojen ja taitojen, työntekijän osaamisen, lapsen tilanteen arvioinnin ja harkintavallan, moniammatillisen yhteistyön ja resurssien näkökulmista. Tutkimus pohjautuu sähköisellä kyselylomakkeella lastensuojelun avohuollossa työskenteleviltä sosiaalityöntekijöiltä kerättyyn aineistoon (V=6). Aineisto analysoitiin aineistolähtöistä ja teoriaohjaavaa analyysia yhdistellen. Analyysi toi esiin useita konkreettisia lapsen etua olevia tekijöitä ja osoitti lapsen edun käsitteen olevan laaja.

Sosiaalityöntekijät määrittelevät lapsen etua lapsen liittyvien, vanhempiin liittyvien ja työntekijöihin liittyvien tekijöiden kautta. Lapsen etu nähdään olevan lapsen tasapainoista kasvua ja kehitystä, turvallisuutta ja oikeutta ikätasoiseen elämään. Lapsen etu nähdään myös hyvänä vanhemmuutena ja vanhempien velvollisuuksien täyttämisenä sekä perheen tuen saantina. Työntekijöihin liittyviksi lapsen edun tekijöiksi määrittyy ammattitaito ja asennoituminen työhön, laadukas arviointi ja työskentelyn oikea-aikaisuus.

Sosiaalityöntekijöiden näkemyksen mukaan lapsen edun toteutumista mahdollistaa riittävät resurssit: työntekijöiden pysyvyys, asianmukaiset työvälineet, lain mukaiset asiakasmäärät, aika perehtyä jokaisen lapsen tilanteeseen, mahdollisuus työparityöskentelyyn ja moniammatilliseen työskentelyyn sekä palveluiden saatavuus. Ja päinvastoin lapsen edun toteutumista estää resurssien puute: hyvinvointialueen säästöpainet, kiire, liian korkeat asiakasmäärät, toimimaton yhteistyö ja palveluiden puutteet. Lapsen edun toteutumiseen vaikuttaa sosiaalityöntekijöiden mukaan myös yhteistyön toimivuus vanhempien ja muiden ammattilaisten kanssa, vanhempien tahto yhteistyöhön sekä työntekijöiden osaaminen ja rohkeus.

Avainsanat: lapsen etu, lastensuojelu, sosiaalityö

X Tutkielma ei sisällä muita kuin tekijän/tekijöiden omia henkilötietoja

Sisällys

1 Johdanto.....	1
2 Lastensuojelun avohuolto	3
2.1 Asiakkuuden alkaminen	3
2.2 Avohuollon tukitoimet	4
3 Lapsen etu.....	7
3.1 Lapsen edun määrittelyä	7
3.2 Lapsen etu kansallisessa ja kansainvälisessä sääntelyssä	11
3.3 Lapsen edun toteutumiseen vaikuttavia tekijöitä.....	14
4 Tutkimuksen toteutus.....	21
4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	21
4.2 Aineistonkeruu	21
4.3 Aineiston analyysi.....	22
4.4 Tutkimuseettiset kysymykset.....	24
5 Lapsen etu avohuollon sosiaalityöntekijöiden määrittelemänä	27
5.1 Lapseen liittyvät tekijät.....	27
5.2 Vanhempiin liittyvät tekijät.....	29
5.3 Työntekijään liittyvät tekijät	31
6 Lapsen edun toteutuminen sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta	36
6.1 Resurssit.....	36
6.2 Yhteistyö	38
6.3 Tiedot ja taidot	40
7 Pohdinta.....	43
Lähteet	52

1 Johdanto

Lapsen etu ja sen turvaaminen on lastensuojelun tärkein periaate (Kurttila 2016, 1616; Hakalehto 2016, 42). Lapsen edun periaate ohjaa kaikkea toimintaa, suunnitelmia, ratkaisuja ja päätöksentekoa lastensuojelussa (Heinonen 2016, 243). Lapsen edun käsite perustuu YK:n Lapsen oikeuksien sopimukseen (LOS 60/1991) ja on sieltä tullut osaksi lastensuojelulakia (13.4.2007/417). Lapsen edun käsitteen merkityksestä on käyty keskustelua sen sisällöllisen määritelmän puuttumisen näkökulmasta. Lapsen edun käsitteen on todettu olevan vaikeasti määriteltävissä (esim. Hiltunen 2015, 36; Pösö 2016, 18; Heinonen 2016, 243). Lapsen edun käsitteen määritelmän puuttuminen, erityisesti Lapsen oikeuksien sopimuksessa, on tunnustettu myös kansainvälisesti (Alston 1994; Young ym. 2020, 3). Ilman yksiselitteistä teoreettista pohjaa käsite mahdollistaa monenlaiset tulkinnot siitä, mitä lapsen etu on. Lapsen etua joudutaan tulkitsemaan ja arvioimaan yksittäisissä tilanteissa yksilöllisesti. (Pösö 2012, 76; Young ym. 2020, 3.) Siitä huolimatta lapsen etu ja vaatimus siihen ohjaa keskeisesti lastensuojelua. Tarja Pösö (2012, 81) kysyykin artikkelissaan voiko laaja ja erottelukyvyyden käsite ohjata monimutkaisten ja ristiriitaisten lastensuojelun tilanteiden ratkaisemista.

Kunkin ajan tyypilliset asenteet, arvot ja toimintakäytännöt näkyvät lastensuojelussa (Heinonen 2016, 244). Kirsti Kurki-Suonion (1999, 1–2) mukaan lapsen edun käsitteen määrittäminen ja sen myötä parhaimman ratkaisuvaihtoehdon määrittäminen yksittäisissä yksilöllisissä tilanteissa jättää paljon tilaa erilaisille arvo- ja arvostusnäkökohdille. Päätöksentekijöiden arvot ja arvostukset tulevat kunakin aikana jossakin paikassa vallitsevista käsityksistä siitä, mikä on lapselle parasta ja mikä ei. (Mt.) Toisaalta myös lapsen edun sisällön tulkitseminen, määrittely tai määrittelemättä jättäminen heijastavat tiettyjä arvoja (Pösö 2012, 94). Voidaankin pohtia, onko päätöksentekijöiden mieltymyksille ja ennakkoluuloille annettu laillistettu hyväksyntä käyttämällä lapsen edun määrittelemättä käsitettä (Hansen ja Ainsworth 2009, 243).

Lapsen edun käsitettä on yksilöity ja konkretisoitu lastensuojelulaissa (Heinonen 2016, 243). Lisäksi Yhdistyneiden kansakuntien (YK) Lapsen oikeuksien toteutumista valvova lapsen oikeuksien komitea on pyrkinyt määrittelemään käsitettä yleiskommentissaan (ks. General comment No. 14 2013). Kirjallisuudessa lapsen etua on käsitelty muun muassa osallisuuden ja kuulemisen (Heinonen 2016; Pösö 2012), turvallisuuden (Välimäki ym.

2021; Jaakola & Pösö 2022), suojelun ja hyvinvoinnin sekä oikeuksien (Hakalehto 2016; Kurttila 2016) käsitteiden yhteydessä. Heinonen (2016, 250) toteaa, että lapsen edun ”konkretisointi on tärkeää erityisesti siksi, että lapsen etua on vaikea arvioida yleisellä tasolla, sillä se tulee aina kiinnittää tapauskohtaiseen ja yksilölliseen harkintaan”. Rädyn (2023, 13–14) mukaan lapsen edun sisältöön vaikuttaa muun muassa lapsen ikä, kehitystaso, elämäntilanne, sukupuoli, kulttuuritausta, uskonnollinen tausta ja kieli sekä vanhempien olosuhteet ja kyvyt huolehtia lapsen hoidosta.

Lapsen edusta puhutaan useissa yhteyksissä, mutta siitä mitä se tarkoittaa konkreettisesti ei. Kandidaatin tutkielmaani kirjoittaessa huomasin, että kirjallisuudessakaan käsitettä ei avata kattavasti. Lapsen edusta jo tehdyt konkretisoinnit ja määritelmät eivät ole tyhjentäviä. Ajattelen, että lapsen edun käsitettä tulisi pyrkiä selventämään, jotta kaikkien lasten kohdalla tehtäisiin tasa-arvoisia lapsen edun mukaisia ratkaisuja ja, jotta ratkaisut eivät olisi niin paljoa kiinni yksittäisen työntekijän käsityksestä siitä mikä on hyväksi lapselle ja mikä ei. Tutkielmani tarkoituksena on tuoda käytännöstä pohjautuvaa sisältöä lapsen edulle selvittämällä, miten lastensuojelun avohuollossa työskentelevät sosiaalityöntekijät määrittelevät lapsen etua ja millaisia edistäviä tai estäviä tekijöitä he näkevät lapsen edun toteutumiseksi.

Käytän tutkielmassani sekä huoltajan että vanhemman käsitteitä tarkoittaen lapsesta vastuussa olevia henkilöitä. Tutkielmani alussa avaan ensiksi lastensuojelun avohuollon kontekstia asiakkuuden alkamisen ja avohuollon tukitoimien kautta. Luvussa 3 tuon esiin kirjallisuudesta pohjautuvaa lapsen edun määrittelyä ja käsittelen lastensuojelua koskevaa lapsen etuun liittyvää kansallista ja kansainvälistä sääntelyä sekä lapsen edun toteutumiseen vaikuttavia tekijöitä. Tutkimuksen toteuttamiseen liittyviä asioita avaan luvussa neljä. Luvut 5 ja 6 käsittelevät tutkimuksen tuloksia. Viimeisessä luvussa kokoan yhteen tutkimuksen tuloksia ja pohdin muun muassa lapsen edun käsitteen määriteltävyyttä ja laajuutta.

2 Lastensuojelun avohuolto

2.1 Asiakkuuden alkaminen

Lapsille ja perheille tarjottavat palvelut voidaan jakaa sosiaalihuoltolain (30.12.2014/1301) mukaisiin lapsiperhesosiaalityön peruspalveluihin ja lastensuojelulain (13.4.2007/417) mukaisiin avohuollon ja sijaishuollon erityispalveluihin. Sosiaalihuoltolain mukaisella lapsiperhesosiaalityöllä voidaan tukea lapsia ja perheitä ennaltaehkäisevästi ja matalalla kynnyksellä ilman lastensuojelun asiakkuutta. Uuden vuonna 2015 voimaan tulleen sosiaalihuoltolain muutoksen myötä ennaltaehkäiseviä peruspalveluita painotetaan ja lastensuojelun asiakkuuteen ottamiselle on suurempi kynnys. Lastensuojelulain mukaiset palvelut eli avohuolto ja sijaishuolto ja niiden tukitoimet taas vaativat lastensuojelun asiakkuuden. Lastensuojelun asiakkaaksi voidaan tarpeen mukaan ottaa vastentahtoisestikin. (Jaakola ym. 2024a, 96; 2024b.) Palvelujen painopisteen muutoksen myötä viranomaisten ja ammattilaisten tulee huomioida lapsen etu vielä tarkemmin toiminnassaan (Hämeen-Anttila 2017, 217).

Asiakkaat ohjautuvat näihin perus- ja erityistason palveluihin palvelutarpeen arvioinnin kautta, joka tehdään, kun sosiaalihuollon työntekijä on saanut tiedon mahdollisen tuen tarpeesta olevasta lapsesta ja perheestä. Tieto mahdollisesta tuen tarpeesta voi tulla esimerkiksi perheeltä itseltä, terveydenhuollon ammattihenkilöltä, poliisilta, koulun henkilökunnalta tai varhaiskasvatuksesta. Sosiaalihuollon ammattilaiset tekevät tulleen tiedon ja palvelutarpeenarvioinnin perusteella arvion siitä, millainen palvelu sopii parhaiten lapsen ja perheen tilanteeseen (Jaakola 2024a). Jo palvelutarpeen arvioinnissa lapsen etu ohjaa toimintaa: Lainsäädännön mukaisesti yksilöllisesti arvioidaan, millaiset palvelut parhaiten edistävät kunkin lapsen etua (Välimäki ym. 2021, 164).

Asiakkuus lastensuojelun avohuollossa alkaa, kun palvelutarpeenarvioinnissa todetaan lastensuojelun tarve tai, kun lapsen suojelemiseksi on tehty kiireellisiä lastensuojelutoimia (LSL 27 § (30.12.2014/1302); Hämeen-Anttila 2017, 231). Eli kun on arvioitu, että lastensuojelun palvelut parhaiten edistävät lapsen etua tai, kun lapsi on kiireellisesti sijoitettu välittömän vaaran vuoksi. Lapsi on lastensuojelun tarpeessa, kun lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai lapsi itse vaarantaa

terveyttään tai kehitystään ja lapsi on lastensuojelulain mukaisten palvelujen ja tukitoimien tarpeessa (LSL 27 §).

2.2 Avohuollon tukitoimet

Lastensuojelussa on ensisijaisuuden vaatimus avohuollon tukitoimille. Lastensuojelulain 34 §:n mukaan ”*Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskykyä ja -mahdollisuuksia.*” Tukitoimilla pyritään siis tukemaan perhettä mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, jotta vältetään ongelmien paheneminen (Hämeen-Anttila 2017, 228–229; Rätty 2023, 380). Lastensuojelulaissa säädetään myös avohuollon tukitoimien toteuttamisesta mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä lapsen ja vanhempien kanssa (LSL 34 §). Yhteistyöllä pyritään turvaamaan lapsen kotona asuminen (Välimäki ym. 2021, 170).

Lastensuojelua toteutettaessa tulee ensisijaisesti ottaa huomioon lapsen etu (LSL 4§). Lastensuojelun avohuollon mukaisia tukitoimia on tuki lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen, lapsen taloudellinen tuki, tuki koulunkäynnissä, ammatin ja asunnon hankinnassa, työhön sijoittumisessa, harrastuksissa, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisessä sekä muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisessä, lapsen kuntoutumista tukevat hoito- ja terapiapalvelut, tehostettu perhetyö, perhekuntoutus ja muut lasta ja perhettä tukevat palvelut ja tukitoimet (LSL 36 § (30.12.2014/1302)). Avohuollon tukitoimina voidaan käyttää myös sosiaalihoitolainmukaisia palveluja kuten tukihenkilö tai -perhe, perhetyö, vertaisryhmätoiminta, loma- ja virkistystoiminta sekä kotipalvelu sekä kunnan muita palveluja kuten päivähoitoa ja toimeentulotukea. Lisäksi lapsi voidaan etukäteen suunnitellusti sijoittaa avohuollon tukitoimena, jolloin tarkoituksena on lapsen ja perheen tuen tarpeen arviointi tai lapsen ja perheen kuntouttaminen. Lapsi voidaan sijoittaa avohuollon tukitoimena molempien vanhempien tai toisen vanhemman kanssa tai yksin. (Hämeen-Anttila 2017, 232–234.) Näistä tukitoimista tarjotaan lapselle ja perheelle niitä, jotka parhaiten tukevat lapsen ja perheen tilannetta lapsen etua edistäen.

Avohuollon tukitoimien tulee vastata lapsen tarpeisiin riittävästi ja oikea-aikaisesti (Aranneva 2022, 437). Tämä vaatii lapsen asioista vastaavalta sosiaalityöntekijältä lapsen ja

perheen tilanteen jatkuvaa arviointia lapsen kasvusta, kehityksestä ja terveydestä (Jaakola ym. 2024a, 97) sekä harkintaa, jota avohuollossa käytetäänkin runsaasti (Välimäki ym. 2021, 179). Arvioinnin pohjalta tehtävien ratkaisujen ja kaiken muunkin toiminnan, tulee aina olla lapsen edun mukaisia (Heinonen 2016, 251; Jaakola ym. 2024a, 97).

Vanhemmilla on lastensa ensisijainen kasvatusvastuu (LOS 18 artikla; Kurttila 2016, 1616; Hämeen-Anttila 2017, 228), jota he ovat velvollisia toteuttamaan asianmukaisesti. Lisäksi perheillä on perhe-elämän yksityisyyttä suojaavia oikeuksia. Avohuollon tukitoimien järjestäminen on perheinterventio, mikä tarkoittaa perheiden tukemista ja lapsen kasvuolojen kontrollointia. (Hämäläinen 2011, 50, 54.) Esimerkiksi vanhempien huolenpito ja kasvatus kykyjä arvioimalla (Kurttila 2016, 1616; Välimäki ym. 2021, 162). Lasta ja perhettä tulee auttaa sellaisin keinoin, joiden arvioidaan olevan hyödyllisimpiä ja vähiten perheen yksityisyyteen puuttuvia (Hämeen-Anttila 2017, 229). Lastensuojelussa tuetaan vanhempia lapsen kasvatuksessa pyrkien lastensuojelun tarpeettomuuteen (Välimäki ym. 2021, 162).

Viimesijainen vastuu lapsen kasvatuksesta ja lapsen edun eli tässä tapauksessa hyvän kasvu- ja elinympäristön toteutumisen takaamisesta on yhteiskunnalla (Kurttila 2016, 1616). Lapsen edun niin vaatiessa, täytyy viimesijassa lasta suojella ottamalla hänet huostaan (LSL 4 §). Yhteiskunnan oikeutta puuttua perheen yksityisyyteen ja autonomiaan voidaan perustella esimerkiksi lapsen edun ja lapsen oikeuden hyvään elämään kautta sekä yhteiskunnallisen hyödyn ja yleisen hyvinvoinnin lisäämisen kautta (Hämäläinen 2011, 58). Irkka Peltosen (2013, 82) mukaan perheen oikeutta autonomiaan ja yksityisyyden suojaan tulee tarkastella suhteessa yksittäisen henkilön turvallisuuteen tai oikeuksiin. Joissain tapauksissa perheen yksityisyyden suojaan saa ja pitää puuttua, siten kun lastensuojelulaissa on säädetty (mt., 82).

Eettisyyden kannalta on merkityksellistä, miten puuttuminen perheen autonomiaan ja yksityisyyteen tehdään. Eettinen sosiaalityö on aina epävarmaa, monimerkityksistä ja kompleksista, koska sosiaalityön käytännössä on vaikea soveltaa yksitäisiä tiettäjä eettisiä säännöksiä, jotka soveltuisivat kaikkiin tilanteisiin ja konteksteihin. Käytännön työskentelyn yhteydessä tehdyt ratkaisut ovat suuressa roolissa sosiaalityössä ja muovaavat eettisyyttä. Siksi sosiaalityöntekijältä vaaditaan kykyä pohtia miten erilaiset toiminnot ja ratkaisut toteutuvat eettisesti ja toteuttavat eettisyyttä yksilöllisissä tilanteissa. (Laitinen & Väyrynen 2011, 164–165.) Sosiaalityöntekijöiden täytyy työssään tapauskohtaisesti

käyttää eettistä harkintaa, soveltaa lainsäädäntöä ja pohtia perusoikeuksia ja oikeusperiaatteita. Perheen autonomiaan ja itsemääräämisoikeuteen puuttumisen laatuun ammattieettisestä näkökulmasta olennaista on kyky tehdä eettistä harkintaa tilanteissa, joissa joudutaan sovittamaan yhteen ristiriitaisia intressejä. (Hämäläinen 2011, 62.)

Sosiaalityössä on läsnä sekä tuen että kontrollin elementtejä, joiden yhteensovittaminen on vaativaa työtä. Myös valta on aina läsnä asiakkaan ja sosiaalityöntekijän suhteessa. Vallan epäsymmetrisyyden ja kontrollin tiedostaminen ja näkyväksi tekeminen sekä asiakkaan kunnioittaminen ovat eettisesti kestäväää työtä. (Laitinen & Väyrynen 2011, 180; Kananoja 2017, 187.) Perheiden autonomiaan ja itsemääräämiseen puuttumisen laatua on turvattu ammattieettisillä periaatteilla, oikeusnormeilla, tutkimustiedolla ja työntekijöiden ammattitaidon kehittämisellä (Hämäläinen 2011, 60).

3 Lapsen etu

3.1 Lapsen edun määrittelyä

Hansenin ja Ainsworthin (2009, 431) mukaan lapsen etu on ajan myötä noussut maailman laajuisesti keskeiseen asemaan ja osaksi lastensuojelua Goldsteinin, Freudin ja Solnitin vuonna 1973 julkaiseman kirjan *Beyond the Best Interests of the Child* julkaisun jälkeen. Suomessa lapsen edun käsite on vakiintunut lainsäädännön myötä viimeistään 1980-luvulla. Lapsen etu tuli lastensuojelun toimintaa ja päätöksentekoa ohjaavaksi periaatteeksi vuoden 1983 lastensuojelulain (683/1983) myötä. (Pösö 2012, 79–80.) Lastensuojelun toiminnan lisäksi Pösön mukaan (mt., 75–76) lapsen etua ja siihen viittaamista käytetään esimerkiksi yhteiskunnallisissa keskusteluissa, poliittisissa ohjelmissa ja palvelujärjestelmälinjauksissa selittämään ja oikeuttamaan toimintaa, käytäntöjä, ratkaisuja ja päätöksentekoa.

Kulttuuri ja aikakausi voidaan nähdä yhtenä lapsen etuun ja sen määrittelyyn liittyvänä seikkana. Se miten perheinterventioita ja perheiden yksityisyyteen puuttumista perustellaan kunakin aikana, riippuu senhetkisistä moraal-, kasvat- ja yhteiskuntateorioista sekä yhteiskunnallisesta ajatus- ja arvomaailmasta (Hämäläinen 2011, 60). Myös lastensuojelua toteuttavien kasvuympäristö ja sen kulttuuri vaikuttavat lastensuojelun käytäntöihin ja arviointiin (Kurttila 2016, 1617). Lapsen edun sisältö ja määrittely riippuu siis myös kulttuurista ja sen hetkisestä aikakaudesta. Hyvänä esimerkkinä tästä voidaan käyttää kuritusväkivaltaa. Kuritusväkivalta on ennen ollut kasvatukseen hyväksyttävää ja sitä ei ole nähty erityisen vaarallisena lapselle. Nykyään se on kuitenkin lailla kiellettyä ja katsotaan lapsen kaltoinkohteluksi (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (8.4.1983/361) 1 § (8.2.2019/190); Rikoslaki (19.12.1889/39) luku 21 5 § (21.4.1995/578) ja 7 § (21.4.1995/578)).

Lapsen edun käsitettä voidaan lähestyä useasta eri näkökulmasta. Voidaan tarkastella, mikä on lapsen edun mukaista ja, mitkä tekijät edistävät lapsen etua. Rädyn (2023, 15) mukaan lapsen etua voidaan arvioida myös sen kautta mikä ei ainakaan ole lapsen edun mukaista. Silloin tarkastellaan tekijöitä, jotka vaarantavat lapsen hyvinvointia tai hoitoa ja toisaalta niitä tekijöitä, jotka suojaavat lasta tai edistävät lapsen hyvinvointia ja

kasvatusta (mt., 15). Muun muassa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa on lähestytty lapsen etua sitä kautta, mikä ei ole lapsen edun mukaista (ks. Sormunen 2016, 327).

Lapsen hyvinvointia ja hoitoa vaarantavia tekijöitä voi olla muun muassa ”rakkauden ja empatian puuttuminen, vuorovaikutuksen puuttuminen tai sen kylmyys, huolenpidon puuttuminen tai sen laiminlyönti, lapsen henkinen tai fyysinen kaltoinkohtelu, lapsen koulutuksen järjestämisen laiminlyönti, köyhyys, sosiaalinen syrjäytyminen tai esimerkiksi lapsen eläminen jatkuvassa ristiriitatilanteessa ja epävarmuudessa jolloin lapsella ei ole tietoa omasta asemastaan suhteessa vanhempiinsa tai sisaruksiinsa”. Lapsen hyvinvointia ja kasvua edistäviä ja lasta suojaavia tekijöitä on muun muassa ”hyvät ja lämpimät ihmissuhteet, rakkauden ja kiintymyksen saaminen ja oikeus omien tunteiden osoittamiseen, hyvä hoito ja huolenpito, oikeus ruumiilliseen koskemattomuuteen sekä fyysisen ja henkisen itsemääräämisoikeuden loukkaamattomuuteen, oikeus molempiin vanhempiin sekä oikeus yhteydenpitoon paitsi vanhempiinsa myös hänelle tärkeisiin muihin ihmisiin, kuten sisaruksiin, isovanhempiin ja muihin sukulaisiin”, tarpeiden mukainen koulutus, harrastukset ja taloudellinen turvallisuus. (Räty 2023, 15–16.)

Lapsen edun määrittelyä on tehty lastensuojelulaissa ja Lapsen oikeuksien sopimuksessa sekä sen pohjalta lapsen oikeuksien komitean yleiskommenteissa. Tutkimuksissa lapsen etu kiinnittyy muihin tekijöihin kuten lapsen tilanteen arviointiin, lapsen osallisuuteen ja moniammatilliseen yhteistyöhön. Opinnäytetöissä lapsen etua ja sen toteutumista on käsitelty muun muassa huoltoriitoihin (Rajala 2023), sijaishuollon asiakassuunnitelmiin (Eitakari 2019), huostaanottopäätöksiin (Honkala 2021) ja perheen jälleenyhdistämiseen (Pösö 2021) liittyen.

Toros & Falch-Eriksen (2021) ovat tutkineet lastensuojelun työntekijöiden näkemyksiä lapsen osallisuuteen. Tutkimuksen tulosten mukaan lapsen osallisuus liitetään usein lapsen mielipiteen kysymiseen. Työntekijöiden mukaan lapsen mielipiteen kysyminen on merkityksellistä lastensuojelun käytännössä lapsen edun mukaisten päätösten tekemiseksi. (Mt.) Lastensuojelu lapsen etuna 2021-2022 tutkimushankkeen (ETU) avulla taas on selvitetty muun muassa sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä lapsen tilanteen arvioinnista lastensuojelussa. Hankkeen myötä on julkaistu useita aiheeseen liittyviä tutkimusartikkeleita (esim. Jaakola & Pösö 2022; Jaakola ym. 2023).

Suoranaisesti lapsen etuun ja lapsen edun sisällölliseen määrittelyyn keskittyvää ajankohdasta tutkimusta ei sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta seuraavia opinnäytetöitä lukuun

ottamatta löytynyt: Järvisen (2020) oikeustieteen Pro gradu -tutkielma ja Lääkön (2015) sosiaalityön Pro gradu -tutkielma. Järvisen tutkimusta ohjasi oikeudellinen viitekehys yhdistyen lastensuojelun käytäntöön, sijaishuollon konteksti korostuen. Lääkön tutkimuksessa oltiin kiinnostuneita oikeuden toimintaympäristössä toimivien sosiaalityöntekijöiden käsityksistä lapsen edusta.

Järvisen (2020, 51) tutkielmassa lastensuojelun ammattilaiset ovat todenneet lapsen edun olevan vaikeasti hahmotettava ja hankala määrittää. Lapsen etua on lähestytty monesta suunnasta esimerkiksi lastensuojelulain näkökulmasta ja lapsen osallisuuden näkökulmasta. Lapsen edun tulkitsemisessa ja toteuttamisessa nousi esiin sosiaalityöntekijöiden ja vanhempien eriävät näkemykset. Sosiaalityöntekijät ovat kokeneet, että vanhempiin liittyvät tekijät ja intressiristiriidat voivat vaikuttaa kielteisesti lapsen edun toteutumiseen. (Mt.)

Lääkön (2015, 15) tutkielmassa lapsen etua lähestytään lapsen oikeuksien sopimuksen ja lainsäädännön lisäksi hyvinvoinnin, osallisuuden, turvallisuuden ja tulevaisuuden käsitteiden kautta. Sosiaalityöntekijät käyttivät lapsen edun määrittelyissään kaikkia näistä käsitteistä, mutta tulevaisuuden käsitettä oli käyttänyt vain yksi sosiaalityöntekijä. Tutkimuksessa lapsen hyvinvointia kuvailtiin lapsen ”kokonaisvaltaisena huolenpitona, psyykkisten, sosiaalisten ja fyysisten tarpeiden tyydyttämisenä, onnellisuutena sekä tyytyväisyytenä”. Osallisuus nähtiin lapsen kanssa vuorovaikutuksessa olemisena ja lapsen ja hänen kokemuksensa huomioonottamisena. Turvallisuus yhdistettiin lainsäädännön mukaisesti lapsen suojelemiseksi ja lapsen henkisen ja ruumiillisen hyvinvoinnin turvaamiseksi. Näiden käsitteiden lisäksi sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa lapsen edun määrittelemisestä nousi esiin vanhemmuuden ja ihmissuhteiden käsitteet. Vanhemmuus ja sen tukeminen nähtiin lapsen etuun vaikuttavina tekijöinä. Pysyvät, läheiset ja turvalliset ihmissuhteet sosiaalityöntekijät näkivät osana lapsen etua. Lisäksi lapsen edun ymmärtämisen ja määrittelyn nähtiin vaativan yksilökohtaista arviointia. (Mt.)

Kirjallisuudessa lapsen etua on käsitelty muiden käsitteiden yhteydessä, joita on muun muassa lapsen oikeudet ja suojeleminen, lapsen turvallisuus, lapsen hyvinvointi ja lapsen osallisuus. Yleinen yhteiskuntapoliittinen näkökulma sekä lastensuojelulain näkökulma näkevät lapsen edun lapsen hyvinvoinnin edistämisenä, kun taas YK:n lapsen oikeuksien komitea näkee lapsen edun kaikkien lapselle kuuluvien ihmisoikeuksien toteuttamisena (Hakalehto 2016, 37). Pösön (2012, 75–76) mukaan lapsen edusta puhuttaessa puhutaan

samalla myös lasten oikeuksista, osallisuudesta, liittymisestä, intresseistä, tarpeista ja näkökulmista. Lasten oikeutta osallisuuteen lastensuojelussa onkin viime vuosina tunnustettu yhä enemmän ihan maailman laajuisesti (Kosher & Ben-Arieh 2020, 294).

Kurttila (2016) on artikkelissaan yhdistänyt lapsen edun arvioinnin lapsen oikeuksien sopimuksen kolmeen keskeiseen periaatteeseen, joita on lapsen oikeus osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon, lapsen oikeus erityiseen suojeluun ja huolenpitoon sekä lapsen oikeus osuuteen yhteiskunnan voimavaroista. Jaakola ja Pösö (2022) sekä Välimäki ynnä muut (2021) ovat käsitelleet lapsen etua lastensuojelun asiakasturvallisuuden ja laatuun liittyen, käsittäen myös lapsen turvallisuuden ja hyvinvoinnin käsitteet. Useassa lähteessä nousee esiin myös lapsen edun mukainen oikeus erityiseen suojeluun (esim. Hakalehto 2016; Heinonen 2016). Muun muassa Pösö (2012) sekä Jahnukainen ja Paasivirta (2022) näkevät lapsen edun olevan yhteydessä lapsen osallisuuteen.

Välimäen ynnä muiden (2021, 172) mukaan lapsen edun toteuttaminen käytännössä on lapsen perus- ja ihmisoikeuksien turvaamista. Lisäksi lapsen etua ja oikeus on saada yhteiskunnan suojelua (Hämäläinen 2011, 63; Hakalehto 2016, 41). Lapsen oikeutta suojeluun loukataan, jos tarvittaviin tilanteisiin ei puututa lapsen edun mukaisesti (Välimäki ym. 2021, 170). Heinosen (2016, 250–251) mukaan täytyy huolehtia, että aikuisten edut eivät mene lapsen edun toteutumisen edelle sivuuttaen lapsen ensisijaista oikeutta erityiseen suojeluun.

Jaakola ja Pösö (2022, 359) näkevät asiakasturvallisuuden osana lastensuojelun laatua. Välimäen ym. (2021, 167, 186) mukaan lastensuojelu on laadukasta lapsen edun, turvallisuuden ja hyvinvoinnin toteutuessa ja, että asiakasturvallisuus tulisi ymmärtää laajasti lapsen edun mukaisena toimintana. Lastensuojelun tehtävänä on turvata lapsia laiminlyönniltä, piittaamattomuudelta ja kaltoinkohtelulta varmistamalla, että he saavat tarvittavan huolenpidon ja kasvatuksen (mt., 171). Pösön (2012, 79) mukaan lapsen edun käsitettä on tarkennettu korostamalla lapsen tarpeiden toteutumista ja lapsen sosiaalisten suhteiden ja identiteetin kehittymisen mahdollistamista.

Lastensuojelulaissa lapsen edun huomioimista ja toteutumista turvataan korostamalla lapsen osallisuutta ja oikeutta erityiseen suojeluun (Räty 2023, 2). Lapsen turvallisuuden ja lapsen edun takaamiseksi ammattilaisten on toimittava vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Lapsen edun kannalta on merkityksellistä tietää lapsen oma näkemys hänen tilanteeseensa. (Välimäki ym. 2021, 163, 186.) Rädyn (2023, 14) mukaan lapsen on saatava

riittävästi tietoa eri toimenpidevaihtoehdoista mielipiteensä ja käsityksensä muodostamisen avuksi ja ilman tätä lapsen etu ei voi toteutua. Torosin ja Falch-Eriksenin (2021) tutkimuksen mukaan myös lastensuojelun työntekijät näkevät lapsen näkemyksen kysymisen lastensuojelun käytännössä merkittävänä lapsen edun mukaisten päätösten tekemiselle. Lapsen äänen merkitystä on kuvailtu lapsen mahdollisuutena jakaa ajatuksiaan asiasta ja kuulluksi tulemisena sekä välttämättömänä ja korvaamattomana. Toisaalta työntekijät ovat nostaneet esiin myös lapsen mielipiteen kysymisen rajoituksia. Lapsilla ei aina ole taitoa ja ymmärrystä ilmaista tilannettansa ja tunteitansa. Lapsen mielipiteen kysyminen riippuu lapsen kehitystasosta ja iästä. (Mt.)

Jahnukainen & Paasivirta (2022, 100) tuovat esiin, että osallisuus kuuluu lapsen edun ja hyvinvoinnin tavoitteluun. Lapsen etu ei voi toteutua, jos lapsi ei saa ilmaista näkemystään tai sitä ei oteta huomioon ratkaisua tehdessä (Hakalehto 2016, 43). Toisaalta joskus sosiaalityön kahden peruseriaatteen, suojelun ja osallisuuden välillä voi olla jännite. Lapsen osallistuminen voidaan nähdä haitaksi lapselle esimerkiksi, jos osallistuminen altistaisi lapsen haitalliselle tiedolle tai vanhempien ristiriidoille. Tämä on näyttänyt johtavan siihen, että lapsen osallisuutta vähennetään hyvinvoinnin ja turvallisuuden takaamiseksi. (Kosher & Ben-Arieh 2020, 300.) Sosiaalityöntekijät joutuvat jatkuvasti työssään käyttämään harkintaa ja tekemään arviointia erilaisia ratkaisuja ja päätöksiä tehdessään (Lamponen 2022). Yhdeksi pohdittavaksi asiaksi nousee, voisiko lapsen osallisuuden kuitenkin mahdollistaa jollain tavalla turvallisuuden toteuttamisen ohessa.

3.2 Lapsen etu kansallisessa ja kansainvälisessä sääntelyssä

Lastensuojelulain ja lapsen edun periaatteen ohjatessa lastensuojelun avohuoltoa lapsen etua ei voi irrottaa oikeudellisesta näkökulmasta. Lastensuojelun työntekijöiden tulee tietää ihmisoikeussopimuksista ja niiden velvoittavuudesta ja yhteydestä kansalliseen lainsäädäntöön (Heinonen 2016, 244). Lastensuojelutyötä ei voi tehdä ilman oikeudellista osaamista (Hakalehto 2016, 53).

Lastensuojelun tärkein periaate lapsen etu nousee Lapsen oikeuksien sopimuksesta (60/1991), jonka pohjalle lastensuojelulakikin on rakentunut (Heinonen 2016, 249;

Hämeen-Anttila 2017, 228). Lapsen oikeuksien sopimus on yleissopimus lasten oikeuksia koskien ja se on tullut voimaan Suomessa vuonna 1991 (Lähteinen & Hämeen-Anttila 2017, 55). Lapsen oikeuksien sopimuksen ratifioineiden valtioiden lainsäädännön ja toiminnan tulee vastata sopimuksen sopimusmääräyksiä (Hakalehto 2016, 36). Lapsen oikeuksien sopimuksen artiklan 3 mukaan *”kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu”*.

Lapsen oikeuksien sopimuksen artikla 3:n lisäksi muita sopimuksen keskeisiä periaatteita, jotka heijastuvat lastensuojelulainsäädäntöön on syrjimättömyys (artikla 2), oikeus elämään ja kehittymiseen (artikla 6) ja lapsen näkemysten kunnioittaminen (artikla 12). Artikla 2 varmistaa kaikkien lasten tasavertaista mahdollisuutta lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisten oikeuksien toteutumiseen. Artiklassa 6 painotetaan valtioiden vastuuta lapsen elämän, henkiinjäämisen ja kehittymisen kunnioittamiseen lapsen etua arvioitaessa ja määriteltäessä. Artikla 12, jossa käsitellään lapsen oikeutta oman näkemyksen esittämiseen ja kuulluksi tulemiseen on erottamattomasti yhteydessä artiklaan 3. Myös artikla 19 näkyy lastensuojelulaissa turvallisuuden näkökulmasta. Artiklan 19 mukaan lasta tulee suojella kaikelta väkivallalta, laiminlyönniltä, huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä.

Hakalehdon (2016, 37) mukaan Lapsen oikeuksien sopimus luo pohjan lapsen edun sisällölle ja on siten merkityksellinen lapsen edun määrittelyssä. YK:n lapsen oikeuksien komitean (General comment No. 14 2013) mukaan lapsen edun käsitteellä tavoitellaan kaikkien lapsen oikeuksien sopimuksessa mainittujen oikeuksien täysimääräistä toteutumista ja lapsen kokonaisvaltaista kehitystä. Myös lastensuojelussa pyritään lapsen oikeuksien toteutumisen turvaamiseen, minkä on katsottu toteutuvan parhaiten lapsen etua arvioimalla (Heinonen 2016, 245).

Lapsen oikeuksien komitean (General comment No. 14 2013) mukaan lapsen edun sisältö tulee määrittää tapauskohtaisesti lapsen tilanne, olosuhteet ja tarpeet huomioiden. Jokaisessa tapauksessa tulee huomioida lapsen henkilökohtaiset ominaisuudet kuten esimerkiksi ikä, sukupuoli, kehitystaso, kokemukset, mahdollinen vähemmistöön kuuluminen, fyysinen tai älyllinen vamma sekä lapsen sosiaalinen ja kulttuurinen elinympäristö kuten onko vanhempia, asuuko lapsi heidän kanssaan, lapsen ja vanhempien väliset suhteet, ympäristön turvallisuus ja niin edelleen (mt.).

Heinosen (2016, 244) mukaan Lapsen oikeuksien sopimus luo arvopohjan lastensuojeluun ja ohjaa yhteiskuntaa kohtelemaan lapsia tietyllä tavalla. Lastensuojelulain 4 §:ssä määritellään lapsen etua sen kautta, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut turvaavat lapselle:

- 1) tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet;*
- 2) mahdollisuuden saada ymmärtämystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon;*
- 3) taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutuksen;*
- 4) turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden;*
- 5) itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen;*
- 6) mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan; sekä*
- 7) kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen.*

Heinosen (2016, 250) mukaan lastensuojelulaissa tehty konkretisointi lapsen edusta on merkittävä käsitteen kompleksisuuden vuoksi. Konkretisointi on tärkeää, koska lapsen edun arviointi kiinnittyy yksilökohtaisiin tilanteisiin (mt., 250). Lastensuojelulain konkretisointi ei kuitenkaan ole tyhjentävä, vaan voidaan esimerkiksi kysyä mitä on tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi ja mikä vaarantaa ne ja turvallisen kasvuympäristön. Toisaalta Jaakolan ynnä muiden (2024b, 161) mukaan lasten kehitystä ja hyvinvointia vaarantavista tekijöistä ollaan globaalisti yhtä mieltä. Eli esimerkiksi tiivistämällä niitä tekijöitä voitaisiin saada vielä konkreettisempaa sisällöllistä määritelmää lapsen edulle.

Lapsen oikeuksien sopimus ja Suomen lainsäädäntö korostavat lapsen asemaa omien oikeuksiensa omistajana. Tämä tarkoittaa sitä, että vanhemmilla ei ole täysimääräistä valtaa ja oikeutta lapsiinsa, vaan vanhempien toiminnalle ja määräysvallalle on asetettu rajoituksia. (Hakalehto 2016, 36; Lähtinen & Hämeen-Anttila 2017, 56.) Lapset ovat yksilöitä ja perheen ja yhteisön jäseniä, joilla on iän ja kehitystason mukaisia oikeuksia ja velvollisuuksia (Munro 2011, 16). Vanhempien ja lapsen oikeuksien ollessa ristiriidassa, tulee lapsen etu asettaa etusijalle (Hakalehto 2016, 36).

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta eli lapsenhuoltolaki säätää muun muassa lapsen huollosta, vanhempien tapaamisoikeudesta ja huoltajien tehtävistä (HTL (361/1983)). Lapsenhuoltolakiin on tehty uudistus vuonna 2019, jolloin lapsen etu nostettiin lain

keskeisestä asemasta ihan peruseriaatteenksi tavoitteena lapsen edun toteutumisen edistäminen (Tolonen & Linnanmäki 2020, 22–23). Lapsen etu muodostuu suojelusta ja osallisuudesta ja enemmän ja enemmän lapsella nähdään olevan oikeus osallistua ja vaikuttaa omiin asioihinsa ja niihin liittyvään päätöksentekoon. Samalla lapsella tulee kuitenkin olla mahdollisuus luottaa siihen, että hänen vanhempansa huolehtivat ja järjestävät asiat lapsen edun mukaisesti. (Parkkisenniemi 2017, 45.)

Lapsenhuoltolaissa on vaatimus, että lapsen mielipide on selvitettävä ja otettava ikätasoisesti huomioon lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa asiassa (HTL 11 §). Myös lastensuojelulaissa on vaatimus, että lapselle annetaan tietoa häneen liittyvistä lastensuojeluasioista ja, että lapsen mielipide kuullaan ja siihen kiinnitetään huomiota (LSL 5 §, 20–21 §). Huoltolaissa ja lastensuojelulaissa lapsen mielipiteellä ei kuitenkaan ole niin vahvaa asemaa kuin esimerkiksi Laki Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta (619/1996) 2 §:ssä, jonka mukaan päätöksen täytäntöönpanoon ei voida ryhtyä 12 vuotta täyttäneen lapsen mielipiteen vastaisesti. Lapsenhuoltolain kontekstissa Aaltonen (2009, 242) on todennut, että lapsen mielipide on yksi useista seikoista, joita lapsen edun kokonaisvaltaisessa arvioinnissa otetaan huomioon ja, että lapsen tahto ei kuitenkaan aina kokonaisvaltaisessa kontekstissa ole lapsen etu. Lapsen iällä, ymmärryksellä asiaan ja kyvyllä perustella mielipiteensä johdonmukaisesti on vaikutusta siihen, kuinka vahvasti lapsen mielipide otetaan huomioon ja vaikuttaa käsiteltävän asian lopputulokseen (mt., 242).

3.3 Lapsen edun toteutumiseen vaikuttavia tekijöitä

Jo edellä käsitellyt lapsen osallisuus sekä lapsen oikeuksien ja turvallisuuden toteutuminen vaikuttavat osaltaan lapsen edun toteutumiseen. Muita lapsen edun toteutumiseen vaikuttavia tekijöitä on muun muassa moniammatillinen yhteistyö, lastensuojelun resurssit, sosiaalityöntekijöiden osaaminen (Hämeen-Anttila 2017, 74; Välimäki ym. 2021, 186) ja lapsen tilanteeseen liittyvä arviointi ja sen laatu (ks. Välimäki ym. 2021; Jaakola & Pösö 2022, 360; Jaakola ym. 2024a). Myöskään esimerkiksi talous, hallinnon sujavuus tai vanhempien toiveet eivät saa estää lapsen edun toteutumista (Pösö 2012, 76).

Lapsen osallisuus

Lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa omiin asioihinsa. Siten työntekijöillä tulee olla osaamista lapsen kohtaamisesta lapsen edun toteuttamiseksi. (Hämeen-Anttila 2017, 74.) Lastensuojelulaissa (luku 4) sekä Lapsen oikeuksien sopimuksessa on vaatimus lapsen osallisuudesta. Lapsen osallisuudella tarkoitetaan lapsen mahdollisuutta määritellä, toteuttaa ja arvioida itse yhdessä muiden toimijoiden kanssa hänen etuaan tavoittelevaa työtä (Hotari ym. 2013, 149). Erityisesti lapsen haastatteluun liittyvät taidot on nähty lasten osallisuutta tukevana. Muita tukevia tekijöitä on esimerkiksi hyvä yhteistyösuhde ja luottamus lapsen ja työntekijän välillä, mitkä vaikuttavat erityisesti lapsen sitoutumiseen. (Toros & Falch-Eriksen 2021.)

Lapsen edun arviointiin kuuluu lapsen tilanteen ja lapsen näkemyksen arvioinnit. Lapsen osallisuus ja näkemys auttavat juuri hänelle parhaimman ratkaisun tekemisessä. (Välimäki ym. 2021, 179–180.) Työntekijöiden arviointiosaamista ja työskentelyä on muun muassa hankkeiden ja koulutusten avulla kohdennettu lapsen osallisuuden ja yksilöllisyyden huomioimiseen (Jaakola & Vornanen 2024). Työntekijöiden osaamisen lisäksi heidän arvonsa vaikuttavat lapsen osallisuuden mahdollisuuksiin. On merkityksellistä pitääkö työntekijä lapsen näkemystä ja osallisuutta merkityksellisenä vai ei. (Toros & Falch-Eriksen 2021.) Osallisuus ja osallistuminen ovat yksiä kasvun ja kehityksen perusedellytyksiä mahdollistaen lapselle identiteettinsä rakentamista (Hotari ym. 2013, 149).

Lapsilähtöisyys ja kasvatuksesta vastuussa olevien tiedot ja taidot

Lastensuojelun käytäntöä on aiemmin ohjannut aikuiskeskeisyys ja näkemys siitä, että vanhempia auttamalla autetaan lasta. Lapsikeskeisyys on kuitenkin yleistynyt ja siitä on tullut yksi lastensuojelun viranomaistyön ja ammatillisen toiminnan tärkeistä periaatteista. (Jaakola ym. 2023, 513.) Joskus on kuitenkin vaikea erottaa, onko ensisijaisesti kyse lapsen vai vanhempien edusta (Pösö 2012, 77). Usein työssä autetaan vanhempia heidän ongelmissaan. On kuitenkin tärkeää arvioida johtaako vanhempien kanssa työskentely lopulta lapsen parhaaseen parantaen vanhempien mahdollisuutta vastata lapsensa tarpeisiin. (Munro 2011, 24.) Jaakolan ynnä muiden (2023, 521) mukaan suurin osa sosiaalityöntekijöistä arvioi lapsen tilannetta ja tuen tarvetta kattavasti toteuttaen lapsikeskeisyyttä. Kattavan ja huolellisen lapsen tilanteen tarkastelun myötä voidaan työskennellä

lapsen edun mukaisesti (STM 2019, 14) eli toisaalta selkeyttää sitä kenen etu on tosiasias-
assa etusijalla.

Lapselle läheisten ihmisten sekä lasten kanssa työskentelevien henkilöiden tietoisuus lap-
sen oikeuksista ja velvollisuuksista on Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan edellytys
lapsen edun toteutumiseksi. Lapset ovat riippuvaisia heistä huolehtivista aikuisista kas-
vaakseen ja kehittyäkseen tasapainoisesti. Lapsen kasvaminen yhteiskunnankin jäse-
neksi, vaatii kiintymyssuhteen ja lapsen edun mukaista vastavuoroisuutta. (Heinonen
2016, 243, 250–251). Lisäksi lapsen kasvuolosuhteet vaikuttavat lapsen kehitykseen.
Huoltajan tulee huolehtia asianmukaisista kasvuoloista ja yhteiskunnan velvollisuus on
tukea huoltajaa tässä tarvittaessa aineellisesti ja tiedollisesti ja puuttua tilanteeseen van-
hemman laiminlyödessä tehtäväänsä. (Hämäläinen 2011, 57.) Vanhempien merkitys ei
muutu lastensuojelun asiakkuuden myötä ja vanhempia tulisikin ohjata ja tiedottaa lapsen
fyysistä, psyykkistä ja sosiaalisista tarpeista. Lisäksi viranomaisten tulee antaa vanhem-
mille tietoa vanhemmuutta tukevista keinoista, tavoista, mahdollisuuksista ja palveluista.
(Heinonen 2016, 255.)

Työntekijöiden osaaminen

Lasten ja nuorten moninaiset ongelmat vaativat erilaista asiantuntijuutta (Leppäkoski ym.
2017, 200) ja työntekijöiden osaaminen voi vaikuttaa lapsen edun toteutumiseen. Munron
(2011, 84) mukaan lapset ansaitsevat ammattitaitoisia sosiaalityöntekijöitä tekemään hei-
dän elämäänsä merkittävästi vaikuttavia mutta kuitenkin heidän etunsa mukaisia päätök-
siä. Sipilä (2011, 39) näkee väitöskirjassaan sosiaalityön ammattitaidon koostuvan asiak-
kaan kohtaamistaidosta, taidosta tunnistaa, mistä on kysymys, taidosta toimia ja arvioin-
nin sekä kehittämisen taidosta. Kohtaamisen taitoon kuuluu vuorovaikutusosaaminen ja
tunnistamisen taito, mikä liittyy asiakkaan ongelmatilanteen selvittämiseen, on yhtey-
dessä asiakassuhteen muodostamiseen (mt., 40–41).

Lastensuojelun työntekijöiden tulee tietää, miten erilaiset toimenpiteet ja interventiot vai-
kuttavat asiakkaiden elämään eri tasoilla. Työntekijöiden tulee osata hankkia, arvioida ja
käyttää tietoa päätöksenteon pohjaksi. (Välimäki ym. 2021.) Arviointi, jonka pohjalta so-
siaalityöntekijät tekevät lasta ja perhettä koskevia päätöksiä vaatii asiantuntijuutta, am-
matillista tiedollista ja taidollista osaamista lapsen tilanteen oikeaan ja oikea-aikaiseen

tunnistamiseen sekä vuorovaikutus- ja suhdeosaamista huolenpitoa ja kontrollia yhdistelevissä suhteissa. (Jaakola & Pösö 2022, 361; Munro 2011, 84.)

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulee huolehtia lapsen edun mukaisuudesta, lapsen tilanteen seuraamisesta ja lapsen turvallisuuden toteutumisesta (Välimäki ym. 2021). Jaakolan ja Vornasen (2024) mukaan työntekijöiden osaamista sekä menetelmien että käytännön kannalta on lisätty kehittämishankkeilla, lisäkoulutuksilla ja tutkimuksilla.

Lapsen tilanteen arviointi ja harkintavalta

Lasta koskevan ratkaisun tai päätöksen tekeminen vaatii lapsen tilanteen ja tuen tarpeen arviointia (Jaakola ym. 2024a). Lastensuojelussa tehtävä arviointi toimenpiteiden hyödyistä ja haitoista on vaativaa (Välimäki ym. 2021, 169). Lapsen edun periaate vaatii sosiaalityöntekijää pohtimaan toiminnan seurauksia lapsen etuun nähden sekä siinä hetkessä että kasvun ja kehityksen kannalta tulevaisuudessa (Hämäläinen 2011, 60; Kananonja 2017, 174–175). Tapauskohtaisen harkinnan kautta eri ratkaisuvaihtoehdoista tulee valita lapsen edun mukainen ratkaisu (Välimäki 2021, 168). Ratkaisun tulee taata lapselle hyvä hoito ja kasvatustilanne sekä oikeus omiin vanhempiin (Räty 2023, 13).

Lapsen etu on otettava huomioon kaikessa sosiaalihuollon toiminnassa eli myös arvioinnissa. Suomessa ei ole lainsäädäntöä, strukturoituja menetelmiä tai malleja tai muita kriteereitä lapsen tilanteen arvioimiseen, jotka edistäisivät lapsikeskeistä työskentelyä ja yhteneväistä arviointia. Arviointi vaatii sosiaalityöntekijän harkintaa ja päättelytaitoa. Strukturoimattomuus johtaa ratkaisujen vaihteluun, mikä haastaa palveluiden yhdenmukaisuuden tavoitetta. (Jaakola ym. 2023, 515; Jaakola & Vornanen 2024; Repo & Pösö 2024, 6–9.) Lisäksi lapsen edun toteutumista voi estää lapsen turvallisuuden vaarantuminen lapsen tilanteen virheellisen tai puutteellisen arvioinnin myötä (Välimäki ym. 2021, 177–178). Lapsen tai hänen läheistensä oikeudet sekä sosiaalinen, moraalinen, psyykinen ja fyysinen turvallisuus voivat vaarantua lastensuojelun puutteellisen ja laaduttoman arvioinnin vuoksi (Jaakola & Pösö 2022, 360).

Sosiaalityöntekijän harkintavallan laajuus eli mahdollisuus tehdä päätöksiä ja toimia itsenäisesti muista toimijoista erillään on ollut keskiössä harkintavaltaa koskevassa kirjallisuudessa. Sosiaalityöntekijän mahdollisuus harkintaan ja se miten harkintaa arvostetaan voi mahdollistaa tai rajoittaa sosiaalityöntekijän vaikuttavaa lapsen edun mukaista

työskentelyä. (Murphy 2021, 2156; Munro 2011.) Monet ammattilaiset ovat kuvanneet työskentelevänsä ylistandardoitujen kehysten puitteissa, mikä vaikeuttaa heidän toimimistansa yksittäisten lasten yksilöllisissä tilanteissa (Munro 2011, 37). Sosiaalityöntekijän harkintavallan laajuus ja laatu voidaan nähdä olevan yhteydessä rakenteellisiin seikkoihin kuten esimerkiksi organisaation ohjeistuksiin ja tukeen sekä uusliberalistiseen talouspolitiikkaan (Evans 2013; O’Sullivan 2011).

Moniammatillinen yhteistyö

Sosiaalityön kohdeilmiot ovat kompleksisia ja yhä monitoimijaisempia. Ilmiöiden ratkaiseminen vaatii asiantuntijuuden jakamista ja tiivistä moniammatillista yhteistyötä. (Kekoni ym. 2019.) Moniammatillisen yhteistyön myötä voimavarat saadaan kohdistettua lapsen ja perheen tarpeiden mukaisesti (Halme ym. 2014, 17). Eri ammattiryhmien osaamisen hyödyntäminen tarpeen mukaan on lapsen edun mukaista (Hämeen-Anttila 2017, 74). Yhteistyön myötä lapsen etu tulee huomioitua kaikissa tilanteissa (Luodes & Ahonen 2022, 196) ja lapsen etuun voi saada uutta ja laajempaa näkemystä (Porko & Romppainen 2022, 143).

Moniammatillisessa verkostossa tavoitellaan yhteisen tietämyksen luomista jostain tietyistä asiasta. Tieto muodostuu eri toimijoiden, kuten ammattilaisten, asiakkaiden ja heidän läheistensä välisessä vuorovaikutuksessa. Työskentelyssä on tärkeää löytää yhteinen työskentelytapa ja tavoite ja sitoutua niihin tehokkaan ja onnistuneen yhteistyön mahdollistumiseksi. Toimiva vastavuoroinen vuorovaikutus on tärkeää työskentelyn onnistumisen kannalta. Vuorovaikutuksen myötä voidaan löytää eri toimijoiden erilaiset näkökulmat ja hyödyntää niitä. (Jo 2011, 151; Kekoni ym. 2019.)

Lastensuojelun ja muiden sen rinnalla toimivien palveluiden välillä on puutteellisia yhteistyökäytäntöjä, jotka haastavat työntekijöiden lapsen edun mukaisesti toimimista (Alhanen 2014, 66). Haasteita on nähty aiheuttavan esimerkiksi heikko vuorovaikutus toimijoiden välillä, salassapitosäännösten erilaiset tulkinnat ja tietojen vaihdon ongelmat sekä palvelujen yhteensovittamisen ja koordinoinnin haasteet (Leppäkoski ym. 2017, 200–201). Eri alojen ammattilaisilla on erilaisia työskentelytapoja, ideologioita ja tavoitteita, mikä aiheuttaa työntekijöille haasteita moniammatillisessa yhteistyössä. Täytyy käydä keskustelua ja tehdä kompromisseja muun muassa sen suhteen, mikä on kenenkin vastualue ja kenellä on oikeus käyttää valtaa kyseisessä asiassa. (Jo 2011.)

Palvelujärjestelmän monimutkaisuus, pirstaleisuus ja resurssiniukkuus vaikeuttavat inhimillisen, kattavan ja suunnitelmallisen työn tekemisen yhteistyössä muiden ammattilaisten kanssa. Sujuvaa yhteistyötä asiakasperheiden asioissa ja perheiden hyvinvoinnin tukemisessa on nähty haastavan myös palveluiden väliset rajat ja eriytyneisyys, mikä näkyy palvelusta toiseen pompottamisena, tiedonkulun ongelmina ja jäykkänä toimintakäytännä. (Mänttari-van der Kuip 2022, 21, 31.)

Yhteistyön laadun on nähty olevan yhteydessä myös työuupumukseen. Tiedon hankkimisen ja avun tarjoamisen vastuiden jakaminen palveluntarjoajien kanssa edistävät työhyvinvointia. Resurssit ja työhyvinvointi on nähty olevan yhteydessä työntekijöiden pysyvyyteen. Resurssiniukkuus ja työuupumus taas vaikuttavat työntekijöiden vähäiseen määrään ja vaihtuvuuteen, mikä edelleen tekee yhteistyöstä toisten ammattilaisten kanssa haavoittuvaa. (He ym. 2018, 50, 54; Mänttari-van der Kuip 2022, 31.)

Resurssit

Lastensuojelussa on useiden tahojen selvitysten perusteella resurssien riittämättömyyttä, rekrytointiongelmia, työntekijöiden vaihtuvuutta ja palvelujärjestelmän ja yhteistyön ongelmia. Tätä voidaan kutsua kriisiksi, jolla on vaikutuksia sekä työntekijöiden että lasten ja heidän perheidensä hyvinvointiin. (Mänttari-van der Kuip 2022, 21–22.)

Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on vastuussa lapsen edun arvioinnista ja sen toteutumisesta (Jaakola & Vornanen 2024). Suuret asiakasmäärät ja riittämättömät resurssit vaarantavat lapsen edun mukaisesti toimimista lastensuojelussa (Välimäki ym. 2021, 186), koska silloin sosiaalityöntekijät eivät ehdi perehtyä lapsen tilanteeseen eikä tehdä arviointia, päätöksiä ja muuta työtä laadukkaasti (Jaakola & Pösö 2022, 371). Kiire, joka haastaa työntekijöiden asiakasprosesseissa mukana pysymistä estää myös oikeanlaisen ja oikea-aikaisen avun antamisen asiakkaalle (Alhanen 2014, 65).

Jännite lasten tarpeiden ja taloudellisten vaatimusten välillä asettaa työntekijät ammatteettisesti ja henkisesti haastavaan asetelmaan, koska he eivät voi toimia arvojensa ja harkintansa mukaisesti. Säästöt, rajalliset resurssit ja suuret asiakasmäärät estävät myös asiakkaiden tilanteiden ja mahdollisten muuttuneiden avuntarpeiden arviointia sekä lasten kanssa työskentelyä ja heidän näkemysten kuulemista. (Alhanen 2014, 65–66; Jaakola ym. 2024a, 102.)

Kiire, työntekijöiden vähyys ja suuri asiakasmäärä johtavat siihen, että työparityöskentely jää vähemmälle ja sosiaalityöntekijät hoitavat haastavia työtilanteita yksin ilman työparin tukea ja toista näkökulmaa tilanteeseen. (Alhanen 2014, 65.) Esimiehiltä ja kollegoilta saatava tuki vaikuttaisi positiivisesti työntekijöiden työhyvinvointiin (He ym. 2018, 57).

Työntekijöiden toimintamahdollisuuksia on nähty rajoittavan myös asiakkaan tilanteeseen ja tarpeisiin tarvittavien palveluiden puuttuminen tai saatavilla olevien palvelujen soveltumattomuus asiakkaalle. Palveluiden heikko saatavuus ja muut riittämättömät resurssit ovat yhteydessä sosiaalityöntekijöiden työstressiin ja -uupumukseen. (He ym. 2018, 54, 57; Mänttari-van der Kuip 2022, 36, 39.)

Sosiaalityöntekijöillä on paljon vastuuta kuten lapsen turvallisuuden varmistaminen, perheen ohjaaminen eri palveluiden piiriin ja kirjaaminen, mutta rajoitetusti aikaa toteuttaa näitä vaatimuksia. Suuret vastuut yhdistettynä rajalliseen työskentelyaikaan uhkaa lastensuojelun työntekijöiden hyvinvointia ja pysyvyyttä. (He ym. 2018.) Suuri työtaakka, joka aiheuttaa työntekijöille henkistä kuormitusta ja sitä kautta uupumusta, saa työntekijöitä vaihtamaan työpaikkaa ja lähtemään alalta. Työntekijöiden vaihtuvuus lastensuojelussa aiheuttaa tietokatkoksia ja voi tuottaa luottamuspulaa sosiaalityöntekijöiden ja asiakkaiden välillä (Alhanen 2014, 65–66), mikä edelleen vaikuttaa työn laatuun ja asiakkaiden asianmukaisen avun saantiin.

Lapsen oikeuksien ja edun toteutuminen voidaan turvata varmistamalla sosiaalityöntekijöille edellytykset eli riittävät resurssit tehdä laadukasta työtä (Heinonen 2016, 259; Nyrhinen 2016, 69). On hyvinvointialueiden vastuulla huolehtia, että työntekijöillä on riittävästi aikaa tarkastella lapsen tilannetta sekä pohtia ja arvioida ratkaisuja ja niiden vaikutuksia yhdessä asiakkaan kanssa (Jaakola & Vornanen 2024). Lapsen edun mukaista toimintaa siis mahdollistaa sosiaalityöntekijän kohtuullistettu työmäärä ja kohtuullinen asiakasmäärä, mikä mahdollistaa sosiaalityöntekijän tarkemman perehtymisen lapsen asioihin (Yliruka ym. 2022, 2).

4 Tutkimuksen toteutus

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tarkoituksena on tuoda konkreettista käytännöstä nousevaa sisällöllistä määritelmää vaikeasti määriteltävälle lapsen edun käsitteelle (esim. Alston 1994; Pösö 2016, 18) selvittämällä, miten lastensuojelun avohuollon työntekijät määrittelevät lapsen edun ja millaisia konkreettisia asioita he näkevät lapsen etuna. Tarkastelen tutkimuksessani myös tekijöitä, jotka mahdollistavat tai estävät lapsen edun toteutumista lastensuojelun avohuollossa.

Tutkimuskysymyksinä on:

- 1) *Miten lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijät määrittelevät lapsen etua ja millaisia sisältöjä se saa avohuollossa sosiaalityöntekijöiden kertomana?*
- 2) *Millaiset tekijät sosiaalityöntekijöiden näkemyksen mukaan mahdollistavat tai estävät lapsen edun toteutumista lastensuojelun avohuollossa?*

Lapsen edun sisällöllisen määrittelyn myötä lapsen edun hahmottaminen voi olla helpompaa ja arviointi yhdenmukaisempaa siten, ettei yksittäisen työntekijän arvot ja näkemykset (ks. Kurki-Suonio 1999) saa liikaa painoarvoa lapsen etua määriteltäessä. Lapsen edun toteutumista mahdollistavien tai estävien tekijöiden esiin tuominen taas voi tuoda esiin tekijöitä, joita kannattaa vahvistaa ja toisaalta tekijöitä, jotka kaipaavat muutosta lastensuojelun avohuollossa.

4.2 Aineistonkeruu

Tutkimuksen aineisto on kerätty sähköisellä kyselylomakkeella (ks. Valli 2018) lastensuojelun avohuollossa työskenteleviltä sosiaalityöntekijöiltä. Kysely toteutettiin google forms lomaketyökalua hyödyntäen ja kyselyssä oli kuusi kysymystä. Aineistoa kerättiin kahdelta hyvinvointialueelta, joilta molemmilta oli hankittuna tutkimusluvut. Hyvinvointialueita ei mainita työntekijöiden anonymiteetin varmistamiseksi. Lisäksi tutkimukseen

etsittiin lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöitä sosiaalityön uraverkosto nimisestä Facebook ryhmästä. Tutkimus ei kohdistu mihinkään tiettyyn organisaatioon.

Aineistonkeruutavaksi valikoitui sähköinen kyselylomake, koska sen käyttö oli ajallisesti käteväntä ja mahdollisti tarvittavan tiedon keräämisen. Kyselylomakkeena toteutettava aineistonkeruu myös mahdollisti sosiaalityöntekijöille aikaa pohtia aihetta ja kysymyksiä. Sosiaalityöntekijät pystyivät vastata kyselyyn heille sopivana hetkenä, eikä tullut aika-
taulutuksellisia haasteita.

Toisella hyvinvointialueella tutkimuskutsu ja linkki kyselyyn jaettiin sähköpostitse palvelualuepäälliköiden ja yhden johtavan sosiaalityöntekijän kautta. Toisella alueella linkki välitettiin avohuollon sosiaalityöntekijöille vastuualuepäälliköiden kautta. Facebookissa uraverkosto ryhmässä jaoin tutkimuskutsun ja linkin kyselyyn julkaisun yhteydessä, jossa kerroin tutkimuksestani.

Lomakkeena toteutettavan kyselyn kysymysten oikeanlainen muotoilu on tärkeää. Kyselyn kysymykset olivat avoimia mahdollistaen sosiaalityöntekijöiden ajatusten esiin tule-
misen (Hyvärinen 2017). Kysymyksiä ei myöskään ollut liikaa ja ne muodostettiin helpotajuisiksi ja yksiselitteisiksi (Hyvärinen 2017; Leinonen ym. 2017; Valli 2018). Kysymysten sopivan määrän myötä pyrittiin tutkimukseen osallistuneiden keskittymisen säilymiseen ja vastausajan kohtuullisuuteen.

Aineistoa kerättiin marraskuun 2024 lopulta helmikuun 2025 lopulle. Vielä tammikuussa kyselyyn vastanneita oli hyvin vähän, joten lähetin hyvinvointialueille muistutuksen tutkimukseen osallistumisen mahdollisuudesta. Vaikka pyrin pitämään kyselyn lyhyenä ja minimoimaan vastausajan, lomakkeeseen vastasi lopulta vain kuusi sosiaalityöntekijää. Tämä on melko pieni vastaajamäärä suhteutettuna siihen, kuinka laajalle alueelle tutkimuskutsu välitettiin.

4.3 Aineiston analyysi

Tutkimuksen aineisto koostuu kuuden lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijän vastauksista. Jokainen kyselyyn vastannut sosiaalityöntekijä vastasi kyselyn kaikkiin

kuuteen kysymykseen. Aineisto on suhteellisen suppea, mutta tuo kuitenkin monipuolisesti eri asioita esiin.

Aineisto analysoitiin laadullisena sisällönanalyysina. Sisällönanalyysilla tavoitellaan tiivistä ja yleistettyä kuvaa ilmiöstä. Sisällönanalyysissä aineisto kuvaa ilmiötä ja analyysillä kuvataan aineiston sisältöä sanallisesti. Aineisto järjestellään systemaattisesti ja objektiivisesti tiiviiseen ja selkeään muotoon kuitenkin säilyttämällä siinä oleva informaatio. (Tuomi & Sarajarvi 2018.) Sisällönanalyysi sopii tähän tutkimukseen, koska tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita siitä millaisia sisältöjä sosiaalityöntekijöiden vastaukset tuovat lapsen etuun. Sisällönanalyysillä saadaan laajasta monitasoisesta käsitteestä tuotua tiivistetysti tärkeimmät puolet esiin.

Yhdistän analyysissani sekä aineistolähtöistä että teoriaohjaavaa analyysia. Aineistolähtöisessä analyysissä aineisto ensiksi redusoidaan eli pelkistetään ja sen jälkeen se klustroidaan eli ryhmitellään alaluokkiin ja sen kautta yläluokkiin, minkä jälkeen abstrahoidaan eli muodostetaan pääluokat ja kokoava käsite. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä siis saadaan käsitteitä yhdistelemällä vastaus tutkimustehtävään. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä aineistolähtöistä analyysia lähdetään jatkamaan vertailemalla ja yhdistelemällä jo syntyneitä luokitteluja teoriapohjaan. Tämän myötä muotoutuu aineistoa ja teoriaa yhdisteleviä luokkia ja mahdollisesti aiempien luokitteluiden ulkopuolelle jäävistä asioista uusia lisä luokkia. (Mt.)

Näen, että aineistolähtöisen ja teoriaohjaavan analyysin käyttäminen on tarpeellista tässä tutkimuksessa, koska lapsen etu on niin kompleksinen ja laaja käsite. Tutkimukseni yhtenä tarkoituksena on pyrkiä selkeyttämään lapsen edun käsitettä. Ajattelen tämän onnistuvan tuomalla tutkielmaani ja tutkimukseni analyysiin sekä teoriasta, että aineistosta nousevaa näkökulmaa.

Aluksi lähestyin aineistoa aineistolähtöisesti. Luin aineiston kahteen kertaan läpi, jonka jälkeen alleviivasin aineistosta löytyviä näkemyksiä teemoittain ja jaottelin nämä aineistosta löytyvät lapsen etuun liittyvät näkemykset alaluokiksi. Muodostin alaluokille käsitteet, joiden perusteella muodostui pääluokat. Aineistossa lapsen etua kuvailtiin kolmen pääluokan kautta. Pääluokiksi muodostui lapseen liittyvät tekijät, vanhempiin liittyvät tekijät ja työntekijään liittyvät tekijät. (Katso kuvio 1.)

Lapseen liittyvät tekijät	Vanhempiin liittyvät tekijät	Työntekijöihin liittyvät tekijät
-tasapainoinen kasvu ja kehitys -turvallisuus -ikätasoinen elämä	-velvollisuuksien täyttäminen -vanhemmuus -tuen saanti	-ammattitaito ja asennoituminen työhön -arvioinnin laatu -työskentelyn oikea-aikaisuus

Kuvio 1. Alaluokat ja pääluokat

Aineistolähtöisen tarkastelun jälkeen tarkastelin aineistoa teoriaohjaavasti etsimällä aineistosta asioita, jotka ovat nousseet esiin teoriaosuudessa. Toin analyysissä esiin, mitkä asiat nousevat esiin sekä aineistolähtöisesti että teoriassa ja asioita, jotka löytyvät ainoastaan teoriasta tai aineistosta.

Lapsen edun sisällöllisten näkemysten analysoinnin jälkeen keräsin aineistosta sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä lapsen edun toteutumiseen vaikuttavista tekijöistä. Luokittelin ja vertailin niitä samalla tavalla ensin aineistolähtöisesti ja sitten teoriaohjaavasti kuten lapsen edun sisällöllisten näkemysten osalta. Lapsen edun toteutumiseen liittyvät tekijät jaoin pääluokkiin, joita ovat resurssit, yhteistyö ja tiedot ja taidot.

Analyysin myötä lapsen edusta nousi esiin kokonaisuutena merkittävimmät sisällöt ja niitä pystyi verrata aikaisempiin kirjallisuudessa ja tutkimuksessa tehtyihin määritelmiin lapsen edusta. Näkemykset lapsen edun sisällöstä ja lapsen edun toteutumiseen vaikuttavista tekijöistä ovat osittain päällekkäisiä ja monisyisesti yhteydessä toisiinsa.

4.4 Tutkimuseettiset kysymykset

On eettisten toimintatapojen mukaista kertoa haastatteluun osallistuville tutkimuksesta ja sen tarkoituksesta sekä siitä, miten haastattelun tietoja käytetään ja säilytetään (Hyvärinen 2017). Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista ja siitä sekä tutkimuksen tarkoituksesta kerrottiin tutkimukseen osallistuneille sosiaalityöntekijöille tutkimuskutsussa.

Tutkimukseen osallistuneille kerrottiin myös mahdollisuudesta jättää vastaamatta yksittäisiin kysymyksiin.

Tutkimusaineistoa kerätessä tutkimukseen osallistuneilta ei kerätty henkilötietoja eikä kyselylomakkeeseen vastanneista jäänyt tunnistetietoja. Myös tutkimusta tehdessä huolehdittiin tutkimukseen osallistuneiden anonymiteetistä. Tutkimusaineistosta ei käytetty sellaisia suoria lainauksia tai muita tietoja, joista tutkimukseen osallistuneita voisi tunnistaa. Tutkimusaineistoa säilytettiin tietoturvallisesti lukitun tietokoneen lukitussa tiedostokansiossa ja aineisto poistettiin tutkimuksen valmistuttua.

Olen tätä tutkimusta tehdessä kiinnittänyt erityisesti huomiota tutkijan asemaan ja objektiivisuuteen. Olen toiminut lastensuojelun avohuollossa sosiaalityöntekijän viransijaisena ja näin ollen minulla on oma näkemys ja kokemus tutkittavaan asiaan. Aineistoa lukiessa ja analysoidessa oma näkemykseni ja kokemukseni on tuonut esiin ajatuksia siitä, mitä haluaisin tuoda esiin analyysissä. Olen kuitenkin kiinnittänyt erityistä huomiota siihen, ettei oma näkemykseni ja kokemukseni vaikuta aineiston analyysiin ja siinä tehtäviin rajauksiin ja sitä kautta tutkimukseen.

Sosiaalityössä työskennellään moninaisten, haastavien ilmiöiden ja heikommassa asemassa olevien ihmisten parissa. Sen vuoksi sosiaalityön käytännössä sekä tutkimuksessa tulee huomioida eettisiä kysymyksiä. Jo ennen tutkimuksen aloitusta täytyy pohtia mitä ja ketä voidaan tutkia ja ketä voidaan ottaa mukaan osallistumaan tutkimukseen.

Lastensuojelu ja lapsen etu ovat yhteydessä lapsen ja perheen oikeuksiin ja perheen autonomiaan ja itsemääräämisoikeuteen. Lastensuojelussa avun ja tuen sekä kontrollin ja pakkokeinojen yhtäaikaisuus aiheuttaa jännitteitä. Osalla lastensuojelun toimenpiteistä rajataan lapsen ja vanhempien perus- ja ihmisoikeuksia merkittävällä tavalla. (Hakalehto 2016, 26.) Lastensuojelussa perheen autonomiaan voidaan siis puuttua ja itsemääräämisoikeutta voidaan rajata, mikä asettaa erityisen vaatimuksen eettisten näkökulmien huomiointiselle.

Sosiaalityöntekijöiden vastaukset tuovat käytännöstä näkökulmaa lapsen edun käsitteelle sekä antavat arvokasta tietoa lapsen edun toteutumisesta lastensuojelun avohuollossa. Hyvinvointialueilla voi olla mahdollisuus tutkimuksen tulosten avulla edistää lapsen edun toteutumisen edellytyksiä lastensuojelun avohuollossa ja sitä kautta toteuttaa laadukkaampaa lastensuojelutoimintaa.

Tutkimus on eettinen, kun se on tehty vastuullisesti, perustellusti ja hyvin (Hyvärinen 2017). Tutkimuksessani huomioidaan tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) hyvän tieteellisen käytännön periaatteet ja toimitaan niiden mukaisesti.

5 Lapsen etu avohuollon sosiaalityöntekijöiden määrittelemänä

5.1 Lapseen liittyvät tekijät

Tutkimuksessa sosiaalityöntekijät määrittivät lapsen etua kolmen teeman kautta: lapseen liittyvät tekijät ja vanhempaan/huoltajaan liittyvät tekijät sekä työhön ja työntekijään liittyvät tekijät. Vahvimmin lapseen liittyvistä tekijöistä nousi esiin lapsen kasvu ja kehitys. Sosiaalityöntekijöiden mukaan lapsen etu on sitä, että ”*asioita harkitaan lapsen parhaaksi lapsen kasvun ja kehityksen kannalta*” (V6). Lapsen etua kuvailtiin lapsen oikeutena tasapainoiseen kasvuun ja kehitykseen.

Aineistossa ei suoranaisesti mainittu tai tarkennettu tekijöitä, jotka edistävät tai estävät tasapainoisen kasvun ja kehityksen toteutumista. Lapsen edun vastaisia ja lapselle yleisesti haitallisia tekijöitä kuitenkin mainittiin ja käsiteltiin niitä myöhemmin tässä tekstissä. Lapsen edun arviointi vaihtelee kunkin ajan, kulttuurin ja työntekijän asenteiden ja arvojen mukaan (Hämäläinen 2011, 60; Heinonen 2016, 244). Käsitteet tasapainoiseen kasvuun ja kehitykseen haitallisesti vaikuttavista tekijöistä voivat siten myös vaihdella ja määrittyä yksilöllisissä tilanteissa yksittäisen työntekijän käsitysten kautta.

Lapsilähtöisyydellä tarkoitetaan lapsen olemista keskeisimmässä asemassa lastensuojelun toiminnassa. Lastensuojelun tarkoituksena on ensisijaisesti huolehtia lapsen oikeuksista ja asioiden tarkastelusta lapsen näkökulmasta. (Hakalehto 2016, 32.) Jo lapsen tasapainoista kasvua ja kehitystä käsitellessä vastaajat mainitsivat lapsen oikeuden niihin. Sosiaalityöntekijöiden vastauksissa mainittiin muutoinkin lapsen oikeudet. Vastaajat toivat esiin lapsen edun olevan lapsen oikeutta olla lapsi ja ”*lapsen oikeutta elää hyvää ikätasoista elämää*” (V1). Eräs sosiaalityöntekijä kuvaili lapsen ikätasoisuuden oikeuden toteutumattomuutta:

”Lastensuojelussa näkee valitettavan paljon sitä, että lapsi syystä tai toisesta joutuu tilanteeseen, jossa hän joutuu ottamaan vastuuta, joka ei sovellu hänen ikätasolleen. Tähän johtaa esimerkiksi vanhempien päihteidenkäyttö tai vanhemmuuden puutteet.” (V2)

Sosiaalityöntekijä toi esiin, että lastensuojelussa tulee vastaan paljonkin tilanteita, kun lapsella ei ole ollut mahdollisuutta elää ikätasoista elämää esimerkiksi vanhemmista johtuvista syistä. Tämä sosiaalityöntekijä oli sitä mieltä, että pääasiallisesti kuvaamissaan tilanteissa, päihteiden käytölle altistuminen poissulkien, lapsen etu olisi asua kotona ja saada sinne riittäviä tukitoimia.

Aineistossa lapsen etu nähtiin myös lapsen turvallisuutena ja turvaamisena. Vastaajien mukaan lapsen etu on oikeutta olla turvassa ja elää turvallista elämää vakaassa ja turvalisessa kasvuymppäristössä. Joskus turvallisuus tarkoittaa sosiaalityöntekijöiden mukaan lapsen asumista kodin ulkopuolella:

”Joskus lapsen etu on, että hän asuu jonkin aikaa turvallisessa kasvuymppäristössä poissa kotoa - -” (V2)

”Vauvan sijoittaminen sijaisvanhemmille vanhempien päihteidenkäytön vuoksi. Lapsen edun mukaista on, että hänestä huolehtivat aikuiset, jotka eivät ole päihtyneitä tai elä päihdemaailmassa. Nuoren sijoittaminen laitokseen hänen turvaamiseksi. Lapsen edun mukaista on turvata lapsi päihteidenkäytöltä ja esim. rikolliseen maailmaan ajautumiselta.” (V5)

Sosiaalityöntekijät ovat tuoneet esiin lapsen edun olevan pääasiallisesti kotona, mutta joissain tilanteissa kodin ulkopuolella. On siis tilanteesta riippuvaista, onko lapsen etu asua kotona vai kodin ulkopuolella. Eräs vastaaja toi esiin lapsen sijoituksen tarpeen, jos lapsen *”vanhemmat eivät kykene vastaamaan lapsen turvallisuudesta/kasvusta/kehityksestä” (VI)*. Sosiaalityöntekijöiden mukaan lapsen turvallisuutta vaarantaa muun muassa vanhempien päihteidenkäyttö ja rikollisessa maailmassa eläminen sekä lapsen oma päihteidenkäyttö ja rikollinen toiminta. Lapsen turvallisuutta vaarantavat tekijät voivat siis olla joko lapseen itseensä tai vanhempiin liittyviä.

Lapsen suojele nähtiin aineistossa yhtenä keskeisenä sosiaalityöntekijän tehtävänä. Lapsen oikeutta suojeleluun ja lastensuojelun vastuuta lasten turvallisuuden varmistamisessa on korostettu kirjallisuudessa (ks. Välimäki ym. 2021). Työntekijän päättämien lapsen turvallisuuden ja hyvinvoinnin varmistamisen toimenpiteiden tulisi turvata lapsen turvallisuus ja hyvinvointi juuri kyseisessä hetkessä, mutta myös pidempiaikaisesti (Lamponen 2023, 221). Lääkön (2015, 38) tutkielmassa lapsen etua lähestyttiin muun muassa tästä tulevaisuuden näkökulmasta, mitä sosiaalityöntekijän tekemät erilaiset ratkaisuvaihtoehdot merkitsevät lapsen tulevaisuudelle. Kyseisen tutkielman aineistossa tulevaisuuden käsite mainittiin sosiaalityöntekijöiden toimesta vain kerran (mt.). Tässä tutkimuksessa tulevaisuus ei teemana noussut sosiaalityöntekijöiden vastauksissa esiin lainkaan.

Kirjallisuudessa konkreettisina lapsen hyvinvointia ja kasvua edistäviä ja lasta suojaavia tekijöinä on mainittu muun muassa ihmissuhteet, rakkauden ja kiintymyksen saaminen, vuorovaikutus, hyvä hoito ja huolenpito, oikeus ruumiilliseen koskemattomuuteen, oikeus molempiin vanhempiin, tarpeiden mukainen koulutus ja sen järjestäminen sekä harrastukset (ks. Rätty 2023, 15–16). Konkreettisina lapsen etua olevina asioina

sosiaalityöntekijät mainitsivat aineistossa rajat, läheiset ihmissuhteet, mielekkään elämän ja mahdollisuuden harrastaa ja käydä koulua.

Sosiaalityöntekijät näkivät lapsen kasvun ja kehityksen nostamisen työskentelyn keskiöön tärkeänä. Lapsen tasapainoinen kehitys on yksi lapsen edun ja lastensuojelun keskeisistä periaatteista (LSL 4 §). Sosiaalityöntekijät määrittivät lapsen etua hyvin samalla tavalla kuin lastensuojelulaki määrittää ja ohjaa. Lastensuojelulain 1 §:n mukaan lain tarkoituksena on ”on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun”. Lastensuojelulain 4 §:ssä lapsen etua ohjataan arvioimaan eri ratkaisujen ja toimenpiteiden vaikutuksista muun muassa lapsen tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin sekä turvalliseen kasvuympäristöön. Voidaan todeta, että aineistoon vastanneilla sosiaalityöntekijöillä oli asianmukaisesti lastensuojelulaki ajatustensa ja toimintansa pohjana

Merkittävä ero aiempien tutkimusten ja kirjallisuuden ja tämän tutkimuksen aineiston välillä oli lapsen osallisuus lapsen etuna. Lapsen osallisuus oli mainittu aineistossa ainoastaan yhden kerran:

”Lapsen edun mukaista ei ole, että sosiaalityöntekijä ei keskustele lapsen kanssa häntä koskevissa asioissa ja ota lapsen mielipidettä huomioon, jos mahdollista.” (V5)

Kirjallisuudessa on hyvin vahvasti tuotu esiin se, että lapsen edun toteutumisen edellytyksenä on lapsen osallisuus ja näkemyksen huomiointi ratkaisuja tehdessä (esim. Hakalehto 2016, 43; Välimäki ym. 2021, 179–180). Myös aiemmassa lapsen osallisuutta lastensuojelussa käsittelevässä tutkimuksessa lastensuojelun työntekijät ovat todenneet lapsen osallisuuden, lapsen mielipiteen kysymisen olevan merkityksellistä lapsen edun mukaisten päätösten tekemiselle (Tors & Falch-Eriksen 2021).

5.2 Vanhempiin liittyvät tekijät

Lapset tarvitsevat heistä huolehtivia aikuisia kasvaakseen ja kehittyäkseen tasapainoisesti (Heinonen 2016, 243) ja vanhemmat/huoltajat ovatkin ensisijaisesti vastuussa lastensa tasapainoisesta kehityksestä ja hyvinvoinnista (LSL 2 §). Eräs vastaaja on vastauksessaan kuvaillut tätä vanhempien vastuuta:

”Lapsella on oikeus turvalliseen elämään, kasvuun ja kehitykseen ja kasvatuksesta vastuussa olevan henkilön on tarjottava lapselle mahdollisuudet tähän.” (V2)

Näin ollen lapsen etuun (muun muassa tasapainoinen kasvu ja kehitys, turvallisuus, ikätasoinen elämä) vaikuttaa se, miten vanhemmat täyttävät tämän vastuunsa ja millaiset taidot vanhemmilla on toteuttaa vastuutaan. Yhteiskunnan tehtävä on tukea vanhempia ja puuttua tilanteeseen vanhempien laiminlyödessä vastuutaan huolehtia lastensa tasapainoisesta kehityksestä ja hyvinvoinnista (esim. Hämäläinen 2011, 57). Vanhemmuuden ja vanhempien kasvatustehtävän tukeminen nähtiin aineistossakin lapsen etuna. Lastensuojelun avohuollossa vanhempien/hoitajien kasvatustaitoja ja -mahdollisuuksia tuetaan muun muassa lastensuojelun avohuollon tukitoimilla (LSL 34 §).

Sosiaalityöntekijät mainitsivat lapsen hyvinvointia turvaavana tekijöinä esimerkiksi strukturoidun ja ikätasoisin arjen sekä aikuisten tiiviin läsnäolon ja tuen. Nämä kaikki tekijät mahdollistavat lapselle vanhempien toiminnan, vanhemmuuden ja vanhempien jaksamisen kautta. Aineistossa lapsen etuna nähtiinkin myös vanhempien voimavarat ja mahdollisuudet. Vanhempien voimavaroja, jaksamista tukemalla vanhemmat jaksava toteuttaa vastuutaan ja kasvatustehtävänsä.

Vanhemmille tulisi antaa ohjausta ja tietoa lapsen tarpeista (Heinonen 2016, 255). Sosiaalityöntekijät näkivät myös, että lapsen etu on uskallusta laittaa vanhemmille rajat ja vaatia vanhempia *”konkreettiseen muutostyöhön”* (V4). Vanhemmille asetuu siis vaatimus sitoutua työskentelemään oman perheen haasteiden ja vanhemmuutensa parissa, jotta lapsen etu pääsee toteutumaan.

Vastaajien mukaan lapsen etu on myös oman vanhemman/hoitajan kanssa (kotona) olemisena. Jos kotona vanhemman kanssa olemisen ei ole mahdollista, lapsen etu nähtiin olevan lapsen sijoittaminen yhdessä vanhemman kanssa:

”Pienen vauvan sijoittaminen yhdessä vanhemman kanssa perhekuntoutukseen, koska lapsen edun mukaista on olla oman hoitajansa kanssa ja muodostaa häneen kiintymyssuhdetta.” (V5)

Tämän vastaajan vastauksessa tuli esiin yhden lapsen hyvinvointia ja kasvua edistävät ja lasta suojaavat tekijät eli lapsen oikeus vanhempiinsa ja kiintymyksen saaminen (Räty 2023, 15–16). Lapsen oman vanhemman kanssa olemisen lisäksi aineistossa todettiin, että joissain tilanteissa lapsen etu on lapsen sijoittaminen yksin kodin ulkopuolelle. Lapsen sijoittamista yksin perusteltiin esimerkiksi sillä, että vanhemmat saavat sillä aikaa mahdollisuuden muuttaa asioita.

Se, että joissain tapauksissa lapsen etu on asua kotona ja olla vanhemman kanssa ja joissain ei, tuo esiin lapsen edun tapauskohtaisuuden. Tapauskohtaisuutta myös kuvailtiin aiheistossa:

”Lapsen etu on lastensuojelun sosiaalityössä tärkein työn lähtökohta ja sitä arvioidaan jatkuvasti eli miten lapsen etu toteutuu tapauskohtaisesti, välittömin vaikutuksin ja välillisesti.” (V1)

”Lapsen etu tulee arvioida aina tapauskohtaisesti.” (V2)

Myös kirjallisuudessa lapsen edun on todettu olevan sidottu yksittäistapauksiin (esim. Heinonen 2016, 250; General comment No. 14 2013). Tapauskohtaisuuden vuoksi sosiaalityöntekijät arvioivat lapsen etua tarkasti työskentelyn ja päätöksenteon eri vaiheissa (Lamponen 2022, 172). Tapauskohtaisuus on siis yhteydessä myös lapsen tilanteen arviointiin, mitä käsitelen seuraavassa luvussa tarkemmin.

Lapsen etua voidaan arvioida lapsen edun vastaisten tekijöiden kautta (Räty 2023, 15). Sosiaalityöntekijöiden mukaan lapsen edun vastaista on liiallisen, ikätasolle soveltumattoman vastuun ottaminen pakon edessä, väkivallalle altistuminen, turvattomuus, riittävän ja tarvittavan avun, tuen ja hoidon puuttuminen, huoltoriidoille altistuminen, vanhempien päihteidenkäyttö ja vanhemmuuden puutteet. Myös kirjallisuudessa ja aiemmissa tutkimuksissa edellä mainittuja lapsen edun vastaisia tekijöitä on käsitelty lapselle haitallisina tekijöinä (esim. Välimäki ym. 2021; Räty 2023). Aina lapselle haitallisista tekijöistä ei puhuta lapsen edun vastaisina tekijöinä vaan käsitteinä käytetään esimerkiksi lapsen turvallisuuden vaarantumisen ja lapsen hoidon ja hyvinvoinnin vaarantumisen käsitteitä.

5.3 Työntekijään liittyvät tekijät

Eräs vastaaja toi esiin, että lapsen etu on saada oma nimetty työntekijä, joka arvioi lapsen asiaa ja lapsen edun toteutumista. Onkin lakisääteistä, että lapselle nimetään hänen asioistaan vastaava vastuusosiaalityöntekijä (LSL 13 §). Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävä on seurata lapsen tilannetta, huolehtia lapsen turvallisuuden toteutumisesta ja arvioida ja varmistaa lapsen etua ja sen toteutumista (Välimäki ym. 2021; Jaakola & Vornanen 2024).

Aineistossa tuotiin esiin sosiaalityöntekijän asennoitumisen merkitys lapsen edulle. Erään vastaajan mukaan lapsen etu tarkoittaa, että työntekijä ottaa oman työtehtävänsä vakavasti. Työhön ja työtehtäviin asennoitumisella voi olla vaikutuksia siihen kuinka hyvin oman työnsä tekee. Mikäli sosiaalityöntekijänä ei ota omaa työtä vakavasti voi seurauksena olla lapsen edun toteutumattomuus. Sosiaalityöntekijän asennoitumisen merkitys ei suoranaisesti noussut kirjallisuuden ja tähän tutkielmaan valikoituneen aiemman tutkimuksen pohjalta esiin. Toros ja Falch-Eriksen (2021) toivat kuitenkin tutkimuksessaan esiin työntekijöiden arvojen vaikuttavan siihen osallistuttavatko he lapsia lapsen edun mukaisesti työskentelyyn vai eivät. Lisäksi lapsen tilanteen arvioinnin ja tehtyjen ratkaisujen laadun on nähty vaikuttavan lapsen etuun ja sen toteutumiseen (esim. Hämäläinen 2011; Välimäki ym. 2021, 177–178).

Sosiaalityöntekijät tekevät lasten elämään merkittävästi vaikuttavia päätöksiä, minkä vuoksi työntekijöiden tulee tietää erilaisten toimenpiteiden ja interventioiden vaikutuksista lasten elämään. Lapset ansaitsevat ammattitaitoisia sosiaalityöntekijöitä tekemään näitä päätöksiä. (Munro 2011, 84; Välimäki ym. 2021.) Eräs sosiaalityöntekijä toi vastauksessaan esiin, että:

”Lapsen etu tarkoittaa rohkeutta ja ammattitaitoa.” (V5)

Rohkeudella vastaaja tarkoitti, että joissain tilanteissa ei tehdä isoja päätöksiä liian nopeasti vaan annetaan työskentelylle aikaa ja lapselle tai vanhemmille mahdollisuus muutoksen tekemiseen. Toinen vastaaja kuvaili rohkeutta uskalluksena asettaa lapsen vanhemmille rajoja. Rohkeus voidaan siis nähdä tarvittavien toimenpiteiden tekemisenä ja toimenpiteiden ajoittamisena. Aineistossa mainittua työntekijän ammattitaitoa lapsen edun edellytyksenä on tunnistettu myös aiemmassa kirjallisuudessa ja tutkimuksessa lapsen tilanteen arvioinnin näkökulmasta: Lapsen tilanteen arviointi päätösten pohjaksi vaatii tiedollista ja taidollista osaamista lapsen tilanteen oikeaan ja oikea-aikaiseen tunnistamiseen (Jaakola & Pösö 2022, 361; Munro 2011, 84).

Ratkaisujen ja päätösten tekeminen lastensuojelussa vaatii arviointia lapsen tilanteesta, tuentarpeesta ja ratkaisujen ja päätösten seurauksista kyseisessä hetkessä mutta myös tulevaisuudessa (Jaakola ym. 2024a; Hämäläinen 2011, 60; Kananoja 2017, 174–175). Aineiston sosiaalityöntekijöiden mukaan lapsen edun arviointi on lapsen vastuusosiaalityöntekijän tehtävä ja lapsen etu on arvioinnin tulos. Sosiaalityöntekijöiden mukaan

lapsen etua arvioidaan jatkuvasti ja arvioinnin on kuvailtu olevan ”*vaativaa työtä ja vaihtelee tilanteissa*” (V1).

Lapsen edun arvioinnin pohjalta tehdyt toimenpiteet ja ratkaisut eivät saa vaarantaa lapselle tärkeitä ihmissuhteita, ymmärryksen, hellyyden, valvonnan ja huolenpidon saamista, koulunkäyntiä, turvallisuutta, henkistä ja fyysistä koskemattomuutta, itsenäistymistä, mahdollisuutta osallistua ja vaikuttaa omissa asioissaan tai kielellistä, kulttuurista ja uskonnollista taustaa (Lamponen 2022, 46). Lapsen etu on laaja käsite ja lapsen edun mukaisia päätöksiä tehdessä tulee ottaa huomioon useita asioita, mikä osaltaan tekee arvioinnista vaativaa.

Aina rajat hyvien ja huonojen ratkaisujen välillä eivät ole selkeitä, jolloin vaihtoehtoista valitaan lapsen edun kannalta vähiten huono (mt., 172). Hansen ja Ainsworth (2009, 437) ehdottavat, että vähiten haitallisen vaihtoehdon (least detrimental alternative) käsite voisi vaikeasti määriteltävän lapsen edun käsitteen sijasta toimia lastensuojelua ohjaavana käsitteenä. Alstonin (1994, 11) mukaan on aiheellista painottaa käsitettä paras eli valita ratkaisusta lapselle paras sulkien pois muut vaihtoehdot, jotka voisivat olla lapsen yleisen edun mukaisia, mutta ei kuitenkaan parhain lapsen edun mukainen vaihtoehto. Tämä lapsen parhaan näkökulma nousi esiin myös tässä aineistossa, kun sosiaalityöntekijät kuvailivat lapsen edun olevan sitä, että ”*asioita harkitaan lapsen parhaaksi kasvun ja kehityksen näkökulmasta*” (V6).

Aineistossa nousi esiin myös työskentelyn ja päätöksenteon oikea-aikaisuuden merkitys lapsen edulle. Sosiaalityöntekijät kuvailivat työskentelyn oikea-aikaisuutta seuraavalla tavalla:

”Lapsen etu vaatii joskus myös sitä, ettei tehdä mitään äkkiliikkeitä vaan annetaan aikaa työskentelylle ja asioiden korjaamiselle, jos siihen on mahdollisuus.” (V5)

”Lapsen etu ei kuitenkaan ole se, että lapsi joutuu odottamaan tarvittavia muutoksia pitkään huonoissa kotiooloissa.” (V2)

Työskentelyssä ja päätöksenteossa muutokselle tulisi siis sosiaalityöntekijöiden näkemysten mukaan antaa aikaa, mutta aikaa ei saisi antaa kuitenkaan liikaa. Aineistossa mainittiin, että muutosten mahdollisuutta tulee arvioida realistisesti. Millä tarkoitettiin, että tiettyjä tukitoimia ei yritetä, mikäli ne on mahdollista etukäteen todeta riittämättömiksi.

Sosiaalityöntekijän tekemän ratkaisun sopivuutta ei voi tietää etukäteen. Tämä vaatii työntekijältä oman toimintansa ja ratkaisujensa jatkuvaa eettistä pohdintaa, koska edes

ratkaisujen myötä huoli lapsen tilanteesta ei hälvne. (Laitinen & Väyrynen 2011, 178.)

Eräs vastaaja pohti ratkaisujen ja päätösten tekemistä juuri tästä näkökulmasta:

”Oikeastaan harvoin jos koskaan voi ennalta tietää mitkä ovat tietyssä hetkessä tehtyjen päätösten seuraukset --” (V5)

Tämä asettaa oman haasteensa lastensuojelun työskentelylle. Sosiaalityöntekijät toimivat juuri kyseisessä hetkessä tekemänsä arvion mukaisesti. Vasta jälkikäteen voidaan arvioida, miten onnistunut ratkaisu lopulta oli. Kyselylomakkeessa sosiaalityöntekijöitä pyydettiin pohtimaan tekemiään ratkaisuja näin jälkikäteen. Sosiaalityöntekijöiden vastaukset liittyivät pitkälti oikea-aikaisuuden teemaan. Sosiaalityöntekijät toivat esiin, että joi-tain ratkaisuja esimerkiksi lapsen sijoitus olisi pitänyt tehdä aiemmin. Eräät vastaajat poh-tivat myös päättäneensä lapsen sijoituksen liian aikaisin, koska jälkikäteen tarkasteltuna sijoituksen jatkaminen olisikin ollut lapsen tilanteen kannalta hyväksi.

Sosiaalityössä on vain vähän tutkimustietoa eri toimenpidevaihtoehtojen ja käytäntöjen vaikutuksista, minkä vuoksi sosiaalityöntekijät joutuvat tekemään ratkaisuja ammatil-liseen kokemukseen ja tilannekohtaiseen harkintaan perustuen (Kananoja 2017, 174–175). Aiemmassa tutkimuksessa sosiaalityöntekijät ovat todenneet harkintavallan käytön lap-sen edun mukaisten päätösten tekemiseen olevan mieluisempaa mitä enemmän he tietävät lapsesta ja perheestä ja heidän tilanteestaan, koska silloin edellytykset tehdä ratkaisuja ovat paremmat (Murphy 2021, 2163). Riittävä ja monipuolinen perehtyminen lapsen ti-lanteeseen nähtiin tässä tutkimuksessa lapsen edun mukaisena:

”Lapsen etu tarkoittaa, että lapsen tilanteeseen perehdytään mahdollisimman monipuol-lisesti.” (V5)

Lapsen tilanteeseen perehtymiselle nähtiin tärkeänä työskentely verkostojen kanssa sekä lapsen tapaaminen. Eri toimijoilta saadaan erilaista tietoa. Moniammatillisen yhteistyön myötä mahdollistuu laajempi ja mahdollisesti uusi näkemys lapsen etuun ja tilanteeseen (Porko & Romppainen 2022, 143). Moniammatillinen yhteistyö onkin merkityksellistä lapsen edun ja sen toteutumisen kannalta, mitä käsitellään luvussa kuusi tarkemmin.

Ratkaisujen tekeminen nimenomaan lapsen edun näkökulmasta ja lapsen edun arvioinnin kautta on lastensuojelussa aina ensisijaista, sillä asiakkaana on nimenomaan lapsi (Hei-nonen 2016, 244). Myös aineistoni sosiaalityöntekijät toivat lapsen edun ensisijaisuuden esiin:

”Lapsen etu on aina ensisijainen päätöksentekoa ohjaava asia, joten se menee esimer-kiksi vanhempien edun edelle aina.” (V2)

”Lapsen etu tarkoittaa päätösten ja niiden vaikutusten puntaroinnista nimenomaan lapsen edun näkökulmasta, ei esim vanhemman toiveiden noudattamista.” (V5)

Aineiston sosiaalityöntekijät siis tiedostivat lapsen edun ensisijaisuuden, mutta osa kuvaili vanhempien pääsevän välillä vaikuttamaan heidän ratkaisuihin puheillaan. Tämä tuo esiin oman toiminnan reflektoinnin ja työparityöskentelyn tärkeyttä ja toisaalta myös sen, että sosiaalityöntekijät voivat yrittää mahdollisimman pitkään kuunnella vanhempia ja toimia heidän kanssaan yhteistyössä luottamuksellisen yhteistyön säilymisen kannalta.

Järvisen (2020) tutkielmassa lastensuojelun ammattilaiset ovat todenneet lapsen edun olevan vaikeasti hahmotettava ja hankala määrittää. Tämän tutkielman aineistossa sosiaalityöntekijät eivät juurikaan käsitelleet käsitteen määriteltävyyttä yhtä mainintaa lukuun ottamatta:

”Lapsen etu on laaja käsite, jota on vaikea avata yksiselitteisesti.” (V2)

Kirjallisuudessa lapsen edun käsitteen vaikeasti määriteltävyydestä on puhuttu ja käsitteen haasteet on tunnistettu myös kansainvälisesti (esim. Pösö 2016; Young ym. 2020). Kuitenkin aineistossa lapsen etua kuvailtiin monesta näkökulmasta, mikä kertoo käsitteen laajuudesta.

6 Lapsen edun toteutuminen sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta

6.1 Resurssit

Vahvimmin aineistossa nousi esiin lapsen edun toteutumisesta mahdollistavana tekijänä riittävät resurssit ja toisin päin lapsen edun toteutumisesta estävänä riittämättömät resurssit. Myös aikaisemmassa tutkimuksessa resurssit on nähty vaikuttavan moniin lapsen etuun yhteydessä oleviin tekijöihin kuten lapsen tilanteen arviointiin (esim. Alhanen 2014). Riittäväillä resursseilla voidaan varmistaa sosiaalityöntekijöille mahdollisuudet tehdä laadukasta työtä ja siten turvata lapsen oikeuksien ja edun toteutuminen (Heinonen 2016, 259; Nyrhinen 2016, 69).

On todettu, että sosiaalityöntekijöiden mahdollisuuksia toimia lastensuojelussa lapsen edun mukaisesti voi vaarantaa suuret asiakasmäärät (Välimäki ym. 2021, 186). Tässä tutkimuksessa sosiaalityöntekijät toivat esiin lapsen edun toteutumisen edellytyksenä olevan lain mukaiset asiakasmäärät. Liian suuret asiakasmäärät nähtiin lapsen edun toteutumisesta estävänä tekijänä. Myös Mänttari-van der Kuipin (2022, 34) tutkimuksessa vähäiset resurssit ovat näyttäytyneet muun muassa siten, ettei työntekijöiden työaika ole riittänyt suhteessa asiakasmäärään ja työtehtäviin.

Julkisessa keskustelussa on nostettu esiin sosiaalityöntekijöiden joutuvan työskentelemään kiireessä ja riittämättömillä resursseilla (Lamponen 2023, 218). Riittämättömät resurssit ja liian suuret asiakasmäärät tuottavat kiirettä, minkä nähtiin vaikuttavan mahdollisuuksiin toteuttaa työtehtäviä ja sitä kautta estävän lapsen edun toteutumista:

”Liian korkeat asiakasmäärät ja kiire vaikuttavat työn laatuun ja jopa lapsen edun toteutumiseen.” (V5)

Myös aiemmassa tutkimuksessa työntekijät ovat todenneet asiakasmäärien ja riittämättömien henkilöresurssien vaikuttavan asiakkaiden saaman palvelun laatuun (Jaakola & Vornanen 2024). Esimerkiksi lapsen osallisuuden toteuttaminen lain mukaisesti lasta henkilökohtaisesti tapaamalla on haastavaa jatkuvasta resurssipulasta kärsivässä lastensuojelussa (Hakalehto 2016, 55). Riittämätön aika johtaa esimerkiksi siihen, ettei työntekijät ehdi työskennellä lasten kanssa ja kuulla heidän näkemyksiään (Jaakola ym. 2024a, 102).

Riittämättömien resurssien vastakohtana riittävät resurssit nähtiin merkityksellisenä lapsen tilanteeseen perehtymiselle, mikä osaltaan nähtiin merkityksellisenä lapsen edun toteutumiseksi:

”Riittävä aika perehtyä asioihin ja selvittää niitä, auttaa lapsen edun toteutumisessa.” (V5)

Sosiaalityöntekijän velvollisuus on pohtia lapsen tilannetta ja ratkaisujen vaikutuksia lapsen edun kautta (Hämäläinen 2011, 60; Kananoja 2017, 174–175). Mikäli tilannetta ei ehditä kunnolla arvioida tai se esimerkiksi kiireen vuoksi arvioidaan virheellisesti, voi lapsen turvallisuus ja etu vaarantua (Välimäki ym. 2021, 177–178). Lapsen edun toteutumista mahdollistaa *”aika reflektoida jokaisen asiakaslapsen tilanteita rauhassa” (VI)*.

Monesti asiakkaiden tilanteita reflektoidaan yhdessä työparien tai erilaisten työryhmien kanssa. Vähäisistä resursseista johtuva vähäinen aika työskennellä yksittäisen asiakkaan parissa haastaa myös työparityöskentelyä, joka on moniammatillisen yhteistyön kanssa nähty lapsen edun mukaisena (esim. Hämeen-Anttila 2017, 74). Tämän tutkimuksen aineiston sosiaalityöntekijöiden mukaan riittävät resurssit mahdollistavat työparityöskentelyä ja aikaa keskustella perheiden tilanteista yhdessä toisten työntekijöiden kanssa. Ja edelleen työparityöskentely ja yhteistyö toisten työntekijöiden kanssa nähtiin lapsen edun toteutumista mahdollistavina tekijöinä.

Jotta lapsen edun mukainen työskentely olisi mahdollista tarvitaan sosiaalityöntekijöiden mukaan myös riittävät työvälineet kuten autonkäyttö mahdollisuus ja asianmukaiset työskentelytilat. Aineistossa todettiin lapsen edun toteutumista estävän se, että *”työnteon välineet eivät ole kunnossa” (V6)*. Tarvittavilla työvälineillä tarkoitettiin myös riittäviä tukitoimia eli palveluja kuten sijaishuoltopaikkoja lapsille ja perhekuntoutuspaikkoja:

”Resurssien niukkuus, esim, perhekuntoutuspaikkoja ei ole paikkakunnalla, vaikka lapsen edun mukaista olisi laitospuolinen kuntoutus yhdessä vanhemman kanssa.” (V5)

Resursseihin vaikuttaa hyvinvointialueen säästöpainet, jotka nähtiin tutkimuksessa yhtenä lapsen edun toteutumista estävänä tekijänä. Säästöpainet lisäävät resurssivajeita, mikä kuormittaa henkilöstä ja estää laadukkaan työn tekemistä. Kirjallisuudessa on tuotu esiin huoli siitä, että taloudelliset resurssit vaikuttavat sosiaalityöntekijöiden lapsen edun turvaamiseksi tehtävään työhön (Hakalehto 2016, 55), vaikka taloudelliset seikat eivät saisi vaikuttaa lapsen edun mukaisen tukitoimen tai toimenpiteen valintaan (Räty 2023, 381).

Riittämättömät resurssit ja suuri vastuu ja työtaakka aiheuttavat työntekijöille kuormitusta, mikä vaarantaa heidän hyvinvointiaan ja pysyvyyttä (He ym. 2018; Mänttari-van der Kuip 2022, 39). Kuormitus ja uupumus saa työntekijöitä lähtemään lastensuojelusta, mikä aiheuttaa muun muassa tietokatkoksia ja haasteita asiakkaan ja työntekijöiden luotamukseen (Alhanen 2014, 65–66). Eräs vastaaja toi esiin, että *”työntekijöiden pysyvyys ja kaikki tekijät mitkä tähän vaikuttavat positiivisesti” (V1)* mahdollistaa lapsen edun toteutumista lastensuojelun avohuollossa. Riittäväillä resursseilla voidaan siis edistää työntekijöiden hyvinvointia ja pysyvyyttä ja siten mahdollistaa lapsen edun toteutumista.

6.2 Yhteistyö

Lastensuojelussa yhteistyötä tehdään lapsen ja hänen vanhempiensa, toisten viranomaisten ja eri alojen ammattilaisten kanssa. Joskus työskentelyssä voi olla mukana myös perheen muita läheisiä. Aineistossa yhteistyö lapsen ja vanhempien kanssa nähtiin sen toimivuudesta riippuen joko lapsen edun toteutumista edistävänä tai sitä estävänä tekijänä. Sosiaalityöntekijöiden mukaan lapsen edun toteutumista edistää *”toimiva yhteistyö lapsen ja hänen perheensä kanssa” (V2)*. Lapsen edun toteutumisen esteenä taas nähtiin päinvastaisesti *”vanhempien vastustus tai haluttomuus yhteistyöhön” (V2)*. Aineistossa ei tarkennettu sitä, mitkä asiat edistävät tai haastavat perheiden kanssa tehtävää yhteistyötä. Eräs vastaaja toi kuitenkin esiin, että:

”Lapsen suojelutehtävä ohittaa esim muiden toimijoiden intressit ja tunteet mitä päätökset ja niiden tekemisen vaikeus saattavat herättää.” (V5)

Vastaaja kuvaili, että päätöksiä on tehtävä lapsen turvallisuuden ja kasvun ja kehityksen näkökulmasta, vaikka vanhemmat eivät päätöksestä pitäisikään ja päätöksen tekeminen vaikuttaisikin asiakassuhteeseen. Lastensuojelussa yksilöiden autonomiaa kiistetään jatkuvasti paitsi mahdollisten pakkokeinojen käytön vuoksi, myös käsiteltävien asioiden emotionaalisen ja moraalisen monimutkaisuuden vuoksi (Korpinen & Pösö 2021, 854). Tämä väistämättä aiheuttaa monenlaisia tunteita sekä työntekijöissä, että asiakkaissa. Sosiaalityöntekijän täytyy kuitenkin täyttää oma virkavastuunsa ja suojella lasta huolimatta toimenpiteiden aiheuttamista tunteista.

Sosiaalityöntekijät toivat aineistossa esiin vanhempien tukemisen kasvatustehtävässä ja lapsen sijoittamisen, mikäli vanhemmat eivät tietyssä hetkessä pysty vastaamaan tehtävästään. Eräs sosiaalityöntekijä toi esiin, että lapsen sijoittamisella voidaan tarjota lapselle aikuisten tiivis läsnäolo ja tuki sillä hetkellä kun vanhemmilla ei siihen ole mahdollisuutta tai voimavaroja. Huolenpidon ja kasvatustehtävän vastuun jakaminen työntekijöiden, vanhemman ja sijaishuoltopaikan kanssa voidaan nähdä yhdenlaisena yhteistyönä.

Aineistossa yhteistyötä kuvailtiin myös viranomaisyhteistyön ja muiden toimijoiden kanssa tehtävän yhteistyön näkökulmasta. Sosiaalityöntekijöiden mukaan lapsen edun toteutumista estää:

”-- viranomaisyhteistyön puutteet ja vaikeudet --” (V2)

”Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ei toimi tai siinä on parantamisen varaa.” (V6)

Aikaisemmassa tutkimuksessa on tunnistettu lastensuojelun ja muiden sen rinnalla toimivien palveluiden välillä puutteellisia yhteistyökäytäntöjä, jotka vaikeuttavat lapsen edun mukaisesti työskentelyä (Alhanen 2014, 66). Yhteistyön toimimiseksi tulisi työntekijöillä olla tietoa eri toimijoiden vastuista, tehtävistä ja palveluista. Näihin liittyvä epäselvyys ja vääränlaiset odotukset on koettu yhteistyötä haastavina. (Mänttari-van der Kuip 2022, 32.)

Eräs vastaaja toi esiin lapsen edun toteutumista estävänä tekijänä ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnin muiden toimijoiden toimesta. Tämä tuo esiin yhteistyön merkityksen ja tiedonjakamisen tärkeyden. Eri alojen ammattilaiset työskentelevät eri tavoin ja painottavat ja tavoittavat eri asioita, mikä haastaa moniammatillista yhteistyötä (Jo 2011). Kaikilla ilmoitusvelvollisilla tulisi olla tieto omasta ilmoitusvelvollisuudestaan. Tätä ilmoitusvelvollisuuden osaamista voisi täydentää siten, että sosiaalityöntekijät jakaisivat oman alan tietoa muille toimijoille, jotta ilmoitusvelvollisuus täyttyisi ja tuottaisi sosiaalityön kannalta tarpeellista tietoa. Toisaalta toisten alojen ammattilaiset voisivat myös jakaa omaa tietoaan lastensuojelun ammattilaisille ja siten lisätä yhteistä ymmärrystä. Tiedonkulun ongelmien ja jäykkien toimintakäytäntöjen korjaaminen sujuvan yhteistyön mahdollistamiseksi mahdollistaa lasten ja perheiden hyvinvoinnin tukemisen (Mänttari-van der Kuip 2022, 21, 31).

Eri ammattilaisten mukaan ottaminen lapsen tilanteen arviointiin auttaa lapsen ja perheen monimutkaisten tilanteiden ja tuentarpeiden laajemmassa hahmottamisessa (Lamponen

ym. 2024, 312). Aineistossa eräs sosiaalityöntekijä nosti esiin verkostotyön olevan erittäin tärkeää lapsen tilanteeseen monipuolisesti perehtymisen kannalta. Yhteistyön myötä eri toimijoiden resurssit saadaan myös kohdennettua oikein ja lapsi ja perhe saavat tarpeidensa mukaisen tuen (Halme ym. 2014, 17).

Mänttari-van der Kuipin (2022, 34) tutkimuksessa työntekijät ovat kokeneet aikaa sekä työparityöskentelyyn että moniammatilliseen työskentelyyn olevan liian vähän. Tämän tutkimuksen aineistossa ajan puutetta yhteistyöhön ei tuotu suoranaisesti esille, mutta kiire yleisesti nähtiin estävän lapsen edun mukaisesti tehtävää työskentelyä.

6.3 Tiedot ja taidot

Yksi lapsen edun toteutumiseen vaikuttava aineistossa mainittu tekijä, johon osaltaan resurssitkin voivat vaikuttaa on ”*riittävä perehdytys ja tuki kollegoilta/esihenkilöltä*” (V1). Aina työpaikalla työntekijöillä tai esimiehellä ei välttämättä kiireen vuoksi ole aikaa perehdyttää työntekijöitä riittävän hyvin tai antaa työssä tarvittavaa tukea. Riittämätön perehdytys vaikuttaa osaltaan työntekijän osaamisen tasoon. Aineiston mukaan riittävä perehdytys ja kollegoiden sekä esimiehen tuki auttaisivat yhtenä tekijänä sosiaalityöntekijöitä tekemään työtään lapsen edun mukaisesti. Esimiehiltä ja kollegoilta saatava tuki vaikuttaa myös positiivisesti työntekijöiden työhyvinvointiin (He ym. 2018, 57).

Lapsen edun toteutumista edistävinä tekijöinä nähtiin tieto ja ymmärrys lapsen oikeuksista. Aineistossa ei tarkennettu kenen tietoa ja ymmärrystä tarkoitettiin, mutta esimerkiksi lapsen oikeuksien sopimuksessa on todettu sekä lapselle läheisten ihmisten että lasten kanssa työskentelevien henkilöiden tietoisuus lapsen oikeuksista ja velvollisuuksista lapsen edun toteutumisen edellytyksenä.

Eräs sosiaalityöntekijä mainitsi lapsen edun toteutumista edistävänä asiana ymmärryksen asiasta. Työntekijä ei tarkentanut mitä asiaa tarkoitti, mutta tarkensi, että ymmärrys voi olla itse hankittua, koulutuksen kautta saatua tai työelämässä opittua. Työntekijä on voinut viitata esimerkiksi ymmärrykseen yleisesti lastensuojelusta tai tietystä ilmiöstä.

Aineistossa tuotiin esiin lapsen edun toteutumista mahdollistavan ”*sosiaalityöntekijän hyvä lain tuntemus*” (V2). Sosiaalityöntekijöiden toimintaa ja päätöksentekoa ohjaa

lainsäädäntö, jota on noudatettava. Lainsäädäntö omalta osaltaan määrittelee lapsen etua. Vaikka lainsäädäntöosaamisen tulisikin olla itsestään selvyys, ei se aina välttämättä sitä ole ja siksi joskus on hyvä painottaa niitäkin asioita.

Sosiaalityöntekijät näkevät aineistossa sosiaalityöntekijän rohkeuden sekä lapsen etuna että sen toteutumista mahdollistavana tekijänä. Sosiaalityöntekijöiden mukaan työntekijän rohkeus ja ammattitaito tehdä lapsen tilanteen kannalta oikeita päätöksiä mahdollistaa lapsen edun toteutumisen. Eräs vastaajista tarkensi rohkeutta seuraavanlaisesti:

”--rohkeus ottaa kantaa, puuttua sekä puhua.” (V2)

Lastensuojelussa eri toimijoiden intressit voivat olla ristiriidassa ja lastensuojelun toimilla puututaan ihmisten yksityiselämään ja rajataan heidän autonomiaansa. Tämän vuoksi rohkeutta tehdä päätöksiä ja puuttua tarvitaan. Ilman rohkeutta voi puuttuminen jäädä tekemättä tai tulla tehdyksi vain lievästi. Näin lapsen turvallisuus ja etu voi jäädä varmistamatta.

Lastensuojelun päätöksentekoon liittyvä harkintavalta on olennaisessa osassa lapsen oikeuksien toteutumisen kannalta. Harkintavallan käyttö on myös yhteydessä lastensuojelullisen erityisosaamisen ja asiantuntemuksen vaatimukseen. (Hakalehto 2016, 33.) Tämä harkintavallan näkökulma ei noussut aineistossa esiin lapsen edun toteutumisen näkökulmasta. Harkintaa kuitenkin voitiin nähdä sivuttavan lapsen tilanteen arvioinnin ja tapauskohtaisuuden teemoissa. Lamposen (2022, 172) tutkimus tuo esiin sosiaalityöntekijöiden henkilökohtaisten tekijöiden kuten arvojen, kokemustiedon ja ammatillisen osaamisen vaikuttavan harkintaan ja yhteisen ymmärryksen muodostumiseen muiden toimijoiden kanssa.

Toisin kuin tutkielman teoriapohjassa tämän tutkimuksen aineistossa lapsen osallisuutta ei tuotu lapsen edun toteutumista mahdollistavana tekijänä esiin. Teoriapohjan perusteella lapsen osallisuus on sekä lapsen etu että mahdollistaa lapsen edun toteutumisen. Lapsen edun toteutumiseksi työntekijöiden tulee osata kohdata lapsi ja selvittää lapsen mielipide (Hämeen-Anttila 2017, 74; Välimäki ym. 2021). Aikaisemmassa tutkimuksessa lastensuojelun työntekijät ovat tuoneet esiin lapsen mielipiteen selvittämisen merkityksellisenä lapsen edun mukaisten päätösten tekemiselle (Toros & Falch-Eriksen 2021).

Tämän tutkimuksen aineistossa painotettiin sosiaalityöntekijöiden tietoa ja taitoa enemmän kuin kasvatuksesta vastuussa olevien tietoa ja taitoa. Toisaalta vanhempien

vanhemmuuden taitoja tuotiin esiin lapsen edun toteutumiseen vaikuttavana tekijänä. Näkökulmat vanhempien tukemisesta nousivat esiin sekä aineistossa että teorian kautta. Perheitä tulee auttaa ja vanhempia tulee tukea lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa (Hämäläinen 2011; Välimäki ym. 2021, 162).

7 Pohdinta

Tämän tutkimuksen tavoitteena on ollut selvittää miten lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijät määrittelevät lapsen etua ja millaisia konkreettisia sisältöjä lapsen etu saa lastensuojelun avohuollossa sosiaalityöntekijöiden kertomana. Tavoitteena oli myös selvittää sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä siitä, mitkä tekijät mahdollistavat tai estävät lapsen edun toteutumista lastensuojelun avohuollossa.

Sosiaalityöntekijät määrittivät lapsen etua kolmesta eri näkökulmasta, joita oli lapseen liittyvät tekijät, vanhempiin liittyvät tekijät ja työntekijöihin liittyvät tekijät. Lapsen etuna nähtiin lapsen tasapainoinen kasvu ja kehitys, oikeus ikätasoiseen elämään ja lapsen turvallisuus sisältäen aikuisten velvollisuuden lapsen suojeluun. Vanhempiin liittyvinä lapsen edun tekijöinä nähtiin hyvä vanhemmuus, lapsesta huolehtimisen vastuun täyttämisen ja vanhempien yhteiskunnalta saama tuki. Työntekijöihin liittyvät tekijät, jotka sosiaalityöntekijät näkivät lapsen etuna oli sosiaalityöntekijän ammattitaito ja asennoituminen työhön, laadukas arviointi ja työskentelyn oikea-aikaisuus. Osa näistä tekijöistä on osin toistensa kanssa päällekkäisiä: lapseen liittyvät tekijät mahdollistuvat aikuisten toimesta, kun aikuiset täyttävät velvollisuutensa ja huolehtivat lapsen edusta ja hyvinvoinnista ja esimerkiksi vanhempien saama tuki mahdollistuu lastensuojelun kontekstissa lastensuojelun työskentelyn kautta, jolloin vanhemmat voivat toteuttaa lapsen hyvinvoinnista huolehtimista paremmin.

Konkreettisina lapsen etuna olevina asioina sosiaalityöntekijät toivat esiin lapsen kotona asumisen ja sinne tukitoimien saamisen sekä oman vanhemman kanssa olemisen. Toisaalta joissain tapauksissa lapsen etua nähtiin vaarantavan vanhempien tai lapsen oma päihteidenkäyttö tai rikollinen toiminta, jolloin lapsen etuna nähtiin kodin ulkopuolella asuminen. Sosiaalityöntekijät toivat esiin myös lapsen kodin ulkopuolelle sijoittamisen yhdessä vanhemman kanssa. Tämä toi esiin lapsen edun tapauskohtaisuutta, joka nousi selkeästi esiin tässä tutkimuksessa.

Lapsen edun määrittävyys tapauskohtaisesti tuotiin sosiaalityöntekijöiden toimesta esiin myös suoraan toteamalla, että lapsen etu tulee arvioida tapauskohtaisesti. Eräs sosiaalityöntekijä toi esiin, että jossain tapauksessa tietty ratkaisu voi olla tietyn lapsen etu, mutta samanlainen ratkaisu samanlaisessa tilanteessa ei välttämättä ole toisen lapsen etu. Lapsen etu määrittyy ja tulisi määritellä tapauskohtaisesti. Tapauskohtaisuutta on käsitelty

myös kirjallisuudessa ja lapsen edun käsite on tapauskohtaisuuteen vahvasti sidoksissa (esim. Heinonen 2016; Välimäki ym. 2021). Myös YK:n lapsen oikeuksien komitea (General comment No. 14 2013) on todennut, että lapsen etua arvioitaessa tulee ottaa huomioon lapsen yksilölliset tekijät.

Lapsen kotona asumista ja vanhemman kanssa sijoittamista perusteltiin kiintymyksen saamisena ja lapsen oikeutena vanhempiansa. Konkreettisina lapsen etua olevina asioina sosiaalityöntekijät toivat esiin läheisten ihmissuhteiden lisäksi, rajat, mielekkään elämän sekä mahdollisuudet harrastaa ja käydä koulua. Rätty (2023) on teoksessaan maininnut konkreettisia lapsen hyvinvointia ja kasvua edistäviä ja lasta suojaavia tekijöitä, jotka voidaan siis tulkita olevan myös lapsen edun mukaisia tekijöitä. Tekijät ovat pitkälti samoja kuin tässä tutkimuksessa sosiaalityöntekijät ovat tuoneet esiin. Poikkeuksena Rädyn (mt.) mainitsemat lapsen oikeus yhteydenpitoon hänelle tärkeisiin ihmisiin ja taloudellinen turva, joita ei mainittu tässä tutkimuksessa.

Lapsen edun vastaisena ja lapselle haitallisena sosiaalityöntekijät näkivät liiallisen ikätasolle soveltumattoman vastuun ottamisen, väkivallalle altistumisen, päihteidenkäytön, rikollisuuden, turvattomuuden, huoltoriidoille altistumisen, vanhemmuuden puutteet ja riittävän ja tarvittavan avun, tuen ja hoidon puuttumisen. Rätty (2023) on teoksessaan maininnut myös lapsen hyvinvointia ja hoitoa vaarantavia tekijöitä, joista useita sosiaalityöntekijät tässä tutkimuksessa mainitsivatkin. Vuorovaikutuksen puuttuminen tai sen kylmyys, lapsen koulutuksen järjestämisen laiminlyönti, köyhyys ja sosiaalinen syrjäytyminen ovat tekijöitä, joita sosiaalityöntekijät eivät kuitenkaan Rädyn (mt.) tavoin maininneet. Monet näistä lapsen edun vastaisista tekijöistä ovat yhteydessä vanhempiin ja heidän valintoihinsa ja vanhemmuuteensa, mikä osaltaan tuo esiin tässä tutkimuksessa määrittyneiden pääluokkien päällekkäisyyden. Vanhemmat ovat ensisijaisesti vastuussa lastensa hyvinvoinnista, kasvusta ja kehityksestä ja omalla toiminnallaan voivat vaikuttaa miten lapsen hyvinvointia ja hoitoa edistävät tekijät toteutuvat.

Vanhempiin liittyvinä lapsen etua olevina tekijöinä sosiaalityöntekijät toivatkin esiin vanhempien vastuun lapsen tasapainoisesta kehityksestä ja hyvinvoinnista sekä vanhempien ja heidän vanhemmuutensa tukemisen tämän kasvatustehtävän toteuttamiseksi. Lapsen hyvinvointia turvaavina tekijöinä nähtiin strukturoitu ja ikätasoinen arki sekä aikuisten tiivis läsnäolo ja tuki. Näihin vaikuttaa mainittu vanhemmuus, mutta myös vanhempien voimavarat. Lapsia ja perheitä voidaan tukea lastensuojelun tukitoimin ja lastensuojelusta

saatava tuki on osin osallistavaa. Sosiaalityöntekijät näkivät, että lapsen etu on asettaa vanhemmille rajat ja vaatia heitä konkreettiseen muutostyöhön. Vanhempien täytyy siis työskennellä perheeseen liittyvien ja mahdollisesti oman vanhemmuutensa liittyvien haasteiden parissa lapsen edun toteutumisen mahdollistumiseksi ja lastensuojelun vahvimpain interventioiden välttämiseksi. Tämä tuo esiin myös lastensuojelulle ominaisen piirteen: tuen ja kontrollin välillä tasapainoilun (ks. Heinonen 2016, 244), mikä tekee lastensuojelusta eettisesti herkkää.

Kolmas analyysissä muodostunut pääluokka oli työntekijään liittyvät tekijät. Sosiaalityöntekijät kuvailivat lapsen etuna työntekijään ja työhön liittyviä tekijöitä. Sosiaalityöntekijöiden mukaan lapsen etu on saada ammattitaitoinen ja rohkea vastuusosiaalityöntekijä, jonka tehtävä on perehtyä lapsen tilanteeseen mahdollisimman monipuolisesti ja huolellisesti ja arvioida lapsen etua ja sen toteutumista. Sosiaalityöntekijät toivat esiin, että lapsen edun arviointi on vaativa tehtävä ja, että sosiaalityöntekijän tulisi suhtautua työnsä tekemiseen vakavasti. Mikäli työtehtävää ei ota vakavasti voi lapsen etu vaarantua. Toros ja Falch-Eriksenin (2021) tutkimuksessa on todettu lapsen osallisuuden vaarantuvan, mikäli sosiaalityöntekijä ei näe lapsen osallisuutta merkityksellisenä. Sosiaalityöntekijän asenne ja arvot ovat siis merkityksellisiä lastensuojelutyötä lapsen edun mukaisesti tehdessä.

Lapsen tilanteen arvioinnin laatu nähtiin tässä tutkimuksessa, kuten aiemmassakin tutkimuksessa on nähty, lapsen etuun vaikuttavana tekijänä. Tässä tutkimuksessa sosiaalityöntekijät totesivat riittävän ja monipuolisen perehtymisen lapsen tilanteeseen olevan lapsen etu. Tutkimuksessa nousi esiin se, että tiettyjen päätösten lopullisia seurauksia ei voi arvioinnista huolimatta tietää etukäteen. Sosiaalityöntekijät pohtivat tekemiään ratkaisuja jälkikäteen ja vahvasti nousi esiin se, että sosiaalityöntekijät ajattelivat, että olisivat voineet tehdä tietyt sijoitukset aiemmin ja, että joitain sijoituksia olisi kannattanut jatkaa pidempään. Arviointi koettiin vaativana työnä ja vaihtelevan tilannekohtaisesti. Myös Lääkön (2015) tutkimuksessa sosiaalityöntekijät ovat nähneet yksilökohtaisen arvioinnin merkityksellisenä lapsen edun määrittelylle. Välimäki ym. (2021, 177–178) sekä Jaakola ja Pösö (2022, 360) ovat todenneet lapsen tilanteen virheellisen tai puutteellisen arvioinnin voivan estää lapsen tai hänen läheistensä oikeuksien ja turvallisuuden toteutumisen ja sitä kautta lapsen edun toteutumisen. Lastensuojelu lapsen etuna 2021-2022 tutkimushankkeessa (ETU) lapsen tilanteen ja hyvinvoinnin arviointia on tarkasteltu muun muassa lastensuojelutoimenpiteiden tarpeen näkökulmasta. Hankkeen keskeisinä tuloksina oli se,

että arviointia ei voi erottaa sosiaalityön ammatillisesta työskentelystä, arvioinnin tavoitteena on soveltuvien palvelujen ja tukitoimien valinta ja arvioinnin tapoja ja tavoitteita tulisi edelleen tarkentaa.

Työntekijään ja työskentelyyn liittyvistä lapsen edun mukaisista tekijöistä nousi sosiaalityöntekijöiden vastauksissa esiin myös työskentelyn ja päätöksenteon oikea-aikaisuus. Sosiaalityöntekijöiden mukaan lapsen etu on se, että muutoksen mahdollisuudelle annetaan aikaa, mikäli muutoksen mahdollisuus on realistinen. Sosiaalityöntekijät toivat esiin, että lapsen etu ei ole kuitenkaan odotella muutosta ja tarvittavia toimia liian kauan. Oikea-aikaisuutta on aikaisemmassa tutkimuksessa käsitelty muun muassa sen toteutumisen näkökulmasta. Kiireen on todettu estävän oikea-aikaista työskentelyä (ks. Alhanen 2014, 65).

Resurssit ja kiire ovat yksi tässäkin tutkimuksessa lapsen edun toteutumista estävinä nähdystä tekijöistä. Liian korkeiden asiakasmäärien ja kiireen nähtiin estävän lapsen edun toteutumista ja estävän laadukkaan lapsen tilanteen arvioinnin tekemistä muun muassa siitä syystä, että aika ei riitä asioihin perehtymiseen ja selvittämiseen. Myös esimerkiksi Mänttari-van der Kuipin (2022) tutkimuksessa työntekijät ovat kokeneet ajanpuutteen haastavan mahdollisuuksia tehdä työtä haluamallaan tavalla sekä estävän perheiden tilanteisiin perehtymisen.

Konkreettisina käytännön työhön liittyvinä lapsen etua mahdollistavina tekijöinä sosiaalityöntekijät mainitsivat riittävät työvälineet kuten autonkäyttö mahdollisuuden, asianmukaiset työskentelytilat ja riittävät tukitoimet eli palvelut kuten sijaishuoltoapaikat lapsille ja perhekuntoutuspaikat perheille. Resurssihin nähtiin vaikuttavan muun muassa hyvinvointialueen säästöpainet. Ajattelen resurssien puutteen ja säästötoimien aiheuttavan lastensuojelulle tietynlaisen kriisin ja vaarantavan lasten ja perheiden hyvinvoinnin. Ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön tekeminen on mahdotonta, mikäli tarvittavia resursseja ei ole saatavilla tarvittavissa tilanteissa. Tällöin asiakkaiden tilanteet voivat pitkittyä ja lopullisesta tuen ja asiakkuuden tarpeesta voi tulla pidempiaikainen.

Palveluiden heikko saatavuus ja muut resurssit ovat yhteydessä sosiaalityöntekijöiden työstressiin. Työstressin ja aikapaineen on nähty vaikuttavan merkittävästi työuupumukseen, joka vaikuttaa edelleen työntekijöiden työtyytyväisyyteen, hyvinvointiin ja pysyvyyteen. (He ym. 2018, 54.) Tässä tutkimuksessa lapsen edun toteutumista nähtiin edistävän työntekijöiden pysyvyys ja siihen positiivisesti vaikuttavat tekijät. Riittävien

resurssien voidaan siis sanoa olevan merkityksellisiä työntekijöiden hyvinvoinnille ja pysyvyydelle ja sitä kautta lapsen edulle. Suorainaisesti sosiaalityöntekijät eivät käsitelleet tässä tutkimuksessa työhyvinvointia kuten se aikaisemman tutkimuksen pohjalta nousi esiin.

Tässä tutkimuksessa sosiaalityöntekijät näkivät yhteistyön eri toimijoiden kanssa edistävän lapsen edun toteutumista silloin, kun yhteistyö toimii. Sosiaalityöntekijät toivat esiin sekä lapsen ja vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön että moniammatillisen yhteistyön. Yhteistyö eri toimijoiden kanssa nähtiin myös mahdollistavan monipuolisen perehtymisen lapsen ja perheen tilanteeseen. Konkreettisella tasolla lapsen edun mahdollistava yhteistyö vanhempien kanssa näyttäytyi vanhempien tukemisena ja tarvittaessa lapsen tarpeiden täyttämisenä sijoittamalla lapsi yhteistyössä vanhempien kanssa vanhempien mahdollisuuksien ja voimavarojen puutteiden vuoksi. Vanhempien kanssa tehtävässä yhteistyössä merkitykselliseksi nähtiin yhteistyön toimivuuden lisäksi vanhempien tahto tehdä yhteistyötä. Lapsen edun toteutumista nähtiin estävän vanhempien haluttomuus yhteistyöhön. Vanhempien eriävistä näkökulmista huolimatta ratkaisuja täytyy sosiaalityöntekijöiden mukaan tehdä lapsen etu edellä välittämättä ratkaisun vaikutuksista asiakassuhteeseen vanhempien kanssa.

Viranomaisyhteistyön ja moniammatillisen yhteistyön toimimattomuus nähtiin lapsen edun toteutumisen esteenä. Esiin nousi myös se, että muiden toimijoiden laiminlyödessä oman ilmoitusvelvollisuutensa eli esimerkiksi jättämällä tekemättä lastensuojeluilmoituksen, lapsen edun toteutuminen voi estyä. Eri toimijat voivat ymmärtää lapsen edun eri tavoin (Pösö 2012, 77), mikä voi osaltaan vaikuttaa yhteistyöhön ja yksittäisen toimijan näkemykseen siitä, milloin lastensuojeluilmoituksen tekeminen on tarpeellista. Moniammatillisen yhteistyön toimivuutta ja haasteita on tutkittu melko laajasti ja sen kehityskohdista on tuotu esiin mahdollistamaan yhteistyön parantamista ja lisäämään ymmärrystä eri ammattilaisten välillä (esim. Alhanen 2014; Leppäkoski ym. 2017).

Kolmas lapsen edun toteutumiseen liittyvä teema oli tiedot ja taidot. Sosiaalityöntekijät ovat puhuneet pääasiassa työntekijöiden osaamisesta lapsen edun toteutumista edistävänä tekijänä. Tässä tutkimuksessa sosiaalityöntekijät näkivät työntekijän ammattitaidon, hyvän lakiosaamisen ja rohkeuden toimia lapsen edun toteutumista edistävinä tekijöinä. Tutkimuksessa eräs sosiaalityöntekijä mainitsi myös tietoisuuden lapsen oikeuksista edistävän lapsen edun toteutumista, mutta sitä ei tarkennettu kenen tietoa tarkoitettiin.

Yleisesti kirjallisuudessaakin on tuotu esiin lapsen kasvusta vastuussa olevien ja lasten kanssa työskentelevien tiedot ja taidot lapsen edun toteutumisen edellytyksenä. Jaakolan ja Vornasen (2024) mukaan työntekijöiden osaamisen lisäämiseen on pyritty lisäkoulutusten, tutkimusten ja kehittämishankkeiden kautta.

Tutkimuksessa nousi esiin riittävän perehdytyksen ja kollegoilta ja esihenkilöiltä saatavan tuen merkitys lapsen edun toteutumiselle. Esimiehiltä ja kollegoilta saatava tuki vaikuttaa myös positiivisesti työntekijöiden työhyvinvointiin (He ym. 2018, 57). Resurssit näyttävät merkityksellisenä perehdytyksen ja kollegoiden kanssa työskentelyn mahdollistumiselle. Ajattelen, että riittämätön perehdytys voi estää työntekijää tekemästä työtään mahdollisimman optimaalisesti. Perehdytyksen kautta työntekijällä olisi mahdollista oppia muun muassa työyksikön toimintakäytänteet ja käytettävissä olevat palveluntarjoajat oikeanlaisen tuen tarjoamiseksi. Tämä tuo esiin organisaatiotason merkityksellisyyden esimerkiksi esihenkilöiden johtamisaamien kehittämisessä sekä organisaatiossa työskentelevien käytettävissä olevien resurssien ja lisäkoulutautumismahdollisuuksien tarjoamisessa, jotka ovat vaikuttamassa työntekijöiden mahdollisuuksiin tehdä työtä lapsen edun mukaisesti.

Selkeimmin esiin tullut ero tämän tutkimuksen ja teorian välillä on se, että teoriassa korostui tätä tutkimusta vahvemmin lapsen osallisuus lapsen etuna. Lapsen osallisuus mainittiin tähän tutkimukseen osallistuneiden sosiaalityöntekijöiden toimesta vain kerran. Kirjallisuudessa ja aikaisemmassa tutkimuksessa lapsen osallisuutta on korostettu paljonkin (esim. Välimäki ym. 2021; Toros & Falch-Eriksen 2021). Myös lastensuojelulaissa on vaatimus lapsen mielipiteen kuulemiselle ja huomioon ottamiselle. Lapsen osallisuus on erittäin tärkeä asia lastensuojelussa, koska päätöksiä tehdään nimenomaan lapseen ja hänen elämäänsä liittyen. Sosiaalityöntekijöiden on voinut olla haastavaa tuoda kaikkia lapsen edun puolia esiin, koska lapsen etu on laaja käsite. Toisaalta lapsen osallisuuden mainitsemattomuus voi kertoa lapsen osallisuuden toteutumattomuudesta esimerkiksi kii-reen vuoksi tai sen toissijaisena näkemisen vuoksi.

Lisäksi toisena erona tämän tutkimuksen ja teoriaosuuden välillä on harkintavallan tema, joka nousi esiin teoriassa, mutta ei noussut tässä tutkimuksessa sosiaalityöntekijöiden toimesta esiin ollenkaan. Sosiaalityöntekijät puhuivat kuitenkin tilanteiden arvioinnista ja tilanteiden vaihtuvuudesta tapauskohtaisesti sekä palveluiden saatavuuden rajoitteista, mitkä osittain liittyvät harkintaan ja harkintavallan mahdollisuuksiin. Harkinta ja

mahdollisuus siihen mahdollistaa lapsen edun mukaista työskentelyä (Murphy 2021, 2156; Munro 2011).

Lapsen edun ensisijaisuus on tuotu esiin kirjallisuudessa (esim. Heinonen 2016). Myös tässä tutkimuksessa lapsen edun ensisijaisuus nousi esiin ja sosiaalityöntekijöiden mukaan sen tulee mennä muiden toimijoiden edun ja intressien edelle. Sosiaalityöntekijöiden mukaan ei ole lapsen edun mukaista, jos lapsen etu ei ole ensisijainen ja päätöksiä tehdään jonkun muun henkilön edun näkökulmasta. Sosiaalityöntekijät toivat esiin vanhempien pääsevän välillä vaikuttamaan ratkaisuihin tai niiden aikatauluun. Ajattelen tämän nostavan esiin työparityöskentelyn, moniammatillisen yhteistyön ja itsereflektoinnin merkityksen. Järvisen (2020) tutkimuksen mukaan lapsen edun sisällöllinen määrittely ei näyttäytynyt niin hankalana kuin lapsen edun mukaisesti toimiminen esimerkiksi intressiritiriitojen kontekstissa. Järvisen (mt.) tutkimuksessa sosiaalityöntekijät ovat nähneet lapsen edun toteutumisen vaarantuvan vanhempien ja sosiaalityöntekijän eroavien näkemysten vuoksi, mikä nousi esiin tässäkin tutkimuksessa.

Tämän tutkimuksen rajoitteena oli suhteellisen pieni ja suppea aineisto. Tutkimukseen osallistuneilla oli reilusti aikaa vastata aineistonkeruu kyselyyn ja tutkimuksesta lähetettiin muistutus. Voi olla, että sosiaalityöntekijät ovat niin kiireisiä, että he eivät ole ehtineet vastata kyselyyn ja käyttää siihen paljoa aikaa. Jos tutkimuskutsun olisi lähettänyt useammalle hyvinvointialueelle, olisi aineistosta voinut saada hieman suuremman. On myös vaikea arvioida olisiko aineiston kerääminen haastatteleamalla saanut lisää osallistujia osallistumaan tutkimukseen tai mahdollistanut laajemman ja hedelmällisemmän aineiston muodostumista. Suuremmalla aineistolla lapsen etu ja sen sisältö olisi voinut tulla vielä laajemmin näkyville. Toisaalta vastaukset olisivat voineet olla myös hyvin samankaltaisia ja vahvistaa tässä tutkimuksessa jo esiin tulleita asioita. Laajemmassa aineistossa olisi mahdollisesti voinut nousta esiin myös sosiaalityöntekijöiden toistensa kanssa vastakkaisia näkemyksiä, mitä tämän tutkimuksen aineistossa ei ollut havaittavissa.

Toisena rajoitteena lapsen edun käsitteen laajuus huomioon ottaen on se, että tutkimus on tehty ainoastaan yhden ammattiryhmän, sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta. Toisaalta tämä tuo esiin yhden mahdollisen jatkotutkimusaiheen eli tutkia lapsen edun sisältöä ja määrittelyä muiden toimijoiden näkökulmasta. Vanhempien ja yhteiskunnan käsitykset lapsen edusta voivat olla eriäviä, jolloin konflikteilta ei voida välttyä (Kurttila 2016, 1616). Erilaiset näkemykset lapsen edusta voivat haastaa yhteistyötä myös

sosiaalityöntekijöiden ja vanhempien välillä. Olisi mielenkiintoista tutkia muidenkin toimijoiden kuten vanhempien ja esimerkiksi koulun henkilökunnan näkemyksiä ja käsityksiä siitä, mitä lapsen etu on. Näin voisi lisätä eri toimijoiden välistä ymmärrystä ja tuoda lisää sisältöä lapsen edun käsitteelle. Lisäksi lapsen edun käsitteen tarkastelu konteksteittäin mahdollistuisi.

Tässä tutkimuksessa lapsen tasapainoinen kasvu ja kehitys nähtiin vahvasti lapsen etuna. Jaakola ym. (2024b) ovat todenneet lasten kehitystä ja hyvinvointia vaarantavien tekijöiden olevan globaalisti jaetut. Lapsen etua ja sen toteutumisen edellytyksiä voisi kuitenkin edelleen tarkentaa tutkimalla jatkossa myös esimerkiksi lapsen tasapainoisen kasvun ja kehityksen edellytyksiä ja esteitä tässä tietyssä lastensuojelun kontekstissa tai suhteessa keskeisiin ilmiöihin, joita lastensuojelussa on nykypäivänä nähtävillä.

Kirjallisuudessa ja aikaisemmissa tutkimuksissa lapsen etua on käsitelty muiden yksittäisten asioiden tai teemojen yhteydessä kuten osallisuuden ja turvallisuuden kanssa (ks. Toros & Falch-Eriksen 2021; Välimäki ym. 2021). Lapsen etuun liittyvät tekijät ovat siis jakaantuneena useaan eri lähteeseen. Usein lapsen etu ei ole tutkimuksen tai teoksen keskiössä ja keskeisenä käsitteenä vaan se tulee mainituksi aiheen sivussa, mikä osaltaan tekee lapsen edusta näkymättömämpää kirjallisuudessa ja tutkimuksessa.

Lapsen edun käsitteen vaikeasti määriteltävyyttä on tuotu esiin kirjallisuudessa ja esimerkiksi Järvisen (2020) tutkielmassa sosiaalityöntekijät ovat todenneet käsitteen olevan vaikeasti määriteltävä. Tässä tutkimuksessa sosiaalityöntekijät eivät juurikaan tuoneet esiin käsitteen määriteltävyyttä. Käsitteen vaikeasti määriteltävyys on yksi syy, miksi tämä tutkimus on tehty. Ajattelen, että tutkimus on tuonut esiin lapsen edun konkreettista sisältöä ja koonnut lapsen etuun liittyvää tietoa yhteen. Tämä voi kertoa esimerkiksi siitä, että lastensuojelun sosiaalityöntekijöillä on itsellään selkeä näkemys siitä, mitä lapsen etu on.

Hansen ja Ainsworth (2009) ovat tuoneet esiin, että lastensuojelussa käytettäisiin lapsen edun käsitteen sijasta vähiten haitallisen vaihtoehdon käsitettä. Alston (1994) taas on tuonut esiin, että tulisi painottaa käsitettä lapsen paras ja valita mahdollisista useista lapsen edun mukaisista vaihtoehdoista paras. Ajattelisin, että käsitteinä lapsen paras ja vähiten haitallinen vaihtoehto ovat kuvailevampia kuin lapsen etu, mutta näkisin, että lapsen edun käsite omalla tavallaan sisältää nämä käsitteet ja laajuudellaan ohjaa lastensuojelun toimintaa kattavasti. Lapsen edun käsitteen käyttö lastensuojelun toimintaa ohjaavana käsitteenä vaatii lastensuojelun työntekijöiltä ymmärrystä ja yhtenäistä linjaa lapsen edun

käsitteestä ja sisällöstä. Tutkimukseni osoitti lapsen edun käsitteen olevan laaja ja toi esiin konkreettisia lapsen etua olevia tekijöitä, mikä voi auttaa muodostamaan käsitystä lapsen edun käsitteestä ja sen sisällöstä. Näkisin, että lapsen edun käsite on kuitenkin niin laaja ja tapauskohtaisuuteen sidottu, että sitä on mahdotonta määritellä aukottomasti.

Lähteet

- Aaltonen, Anna-Kaisa (2009) *Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa*. Helsinki: Edita.
- Alhanen, Kai (2014) *Vaarantunut suojeluvalta – Tutkimus lastensuojelujärjestelmän uhkatekijöistä*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 24/2014. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-278-2>.
- Alston, Philip (1994) *The best interests principle: Towards a reconciliation of Culture and Human Rights*. Teoksessa Alston, Philip (toim.): *The best interests of the child. Reconciling Culture and Human Rights*. New York: Oxford University Press, 1-25.
- Araneva, Mirjam (2022) *Lapsen Suojelu: Toteuttaminen Ja Päätöksenteko: Käsikirja Lapsen Asioista Päättävälle. 2., uudistettu painos*. Helsinki: Alma Talent.
- Eitakari, Piia (2019) *Lapsen etu sijaishuollon asiakassuunnitelmassa*. Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20200168>.
- Evans, Tony (2013) *Organisational rules in adult social work*. *British Journal of Social Work* 43(4), 739-758.
- General comment No. 14 (2013) *On the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration*. Convention on the Rights of the Child. Committee on the Rights of the Children.
- Hakalehto, Suvianna (2016) *Johdatus lapsen oikeuksiin lastensuojelussa*. Teoksessa Hakalehto, Suvianna & Toivonen, Virve (toim.): *Lapsen oikeudet lastensuojelussa*. Helsinki: Kauppakamari, 22–57.
- Halme, Nina & Vuorisalmi, Merja & Perälä, Marja-Leena (2014) *Tuki, osallisuus ja yhteistoiminta lasten ja perheiden palveluissa - Työntekijöiden näkökulma*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 4/2014. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-110-5>.
- Hansen, Patricia & Ainsworth, Frank (2009) *Viewpoints The ‘best interests of the child’ thesis: some thoughts from Australia*. *Journal of Social Welfare* 18(4), 431–439.
- He, Amy S. & Phillips, Jon D. & Lizano, Erica L. & Rienks, Shauna & Leake, Robin (2018) *Examining Internal and External Job Resources in Child Welfare: Protecting Against Caseworker Burnout*. *Child Abuse & Neglect* 81, 48-59.
- Heinonen, Hanna (2016) *Lastensuojelu ja lapsen etu*. Teoksessa Törrönen, Maritta & Hänninen, Kaija & Jouttimäki, Päivi & Lehto-Lunden, Tiina & Salovaara, Petra & Veistilä, Minna (toim.): *Vastavuoroinen sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus, 243–260.
- Hiltunen, Tarja (2015) *Äitiys, huostaanotto ja voimaantumisen*. Jyväskylä: University of Jyväskylä. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-6408-5>.
- Honkala, Katja (2021) *Lapsen etu huostaanottopäätöksissä*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Hotari, Kaisa-Elina & Oranen, Mikko & Pösö, Tarja (2013) *Lapset lastensuojelun osallisina*. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.): *Lastensuojelun ytimissä*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 149–164.
- HPTpL *Laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta* (619/1996).
- HTL *Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta* (8.4.1983/361).
- Hyvärinen, Matti (2017) *Haastattelun maailma*. Teoksessa Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvaori, Johanna (toim.): *Tutkimushaastattelun Käsikirja*. Tampere: Vastapaino. E-kirja.

- Hämeen-Anttila, Lotta (2017) Lasten ja perheiden sosiaalipalvelut. Teoksessa Kananoja, Aulikki & Lähteinen, Martti & Marjamäki, Pirjo (toim.): Sosiaalityön käsikirja. 4., uudistettu laitos. Helsinki: Tietosanoma, 216–246.
- Hämäläinen, Juha (2011) Perheintervention oikeutus lastensuojelussa. Teoksessa Pehkonen, Aini & Väänänen-Fomin, Marja (toim.): Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä: PS-kustannus, 47–66.
- Jaakola, Anne-Mari & Pölkki, Pirjo & Vornanen, Riitta (2023) Lapsen tilanteen arvioinnin osatekijät ja lapsikeskeisyys suomalaisilla sosiaalityöntekijöillä. Yhteiskuntapolitiikka 88(5–6), 513–524.
- Jaakola, Anne-Mari & Lamponen, Tuuli & Aaltio, Elina & Aarnio, Noora & Haapala, Maija & Heino, Eveliina & Pösö, Tarja & Repo, Jenni & Veistilä, Minna (2024a) Lapsen tilanteen arviointi lastensuojelussa ja lapsiperhesosiaalityössä. Aikalaiskuvausta. Teoksessa Kiili, Johanna & Jaakola, Anne-Mari & Anis, Merja & Lamponen, Tuuli & Stenvall, Elina (toim.): Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 93–106.
- Jaakola, Anne-Mari & Pösö, Tarja & Repo, Jenni (2024b) Institutionaalinen raja lapsiperhesosiaalityön ja lastensuojelun välillä. Arviointia tekevien ammattilaisten näkökulma. Teoksessa Kiili, Johanna & Jaakola, Anne-Mari & Anis, Merja & Lamponen, Tuuli & Stenvall, Elina (toim.): Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 159–175.
- Jaakola, Anne-Mari & Vornanen, Riitta (2024) Lapsen tilanteen arvioinnin trendejä 2010- ja 2020-luvuilla. Teoksessa Markku Jahnukainen & Timo Harrikari (toim.) Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. Tampere: Vastapaino. E-kirja.
- Jaakola, Anne-Mari & Pösö, Tarja (2022) Lapsen tilanteen arvioiminen lastensuojelussa: analyysia asiakasturvallisuuden ja laadun näkökulmasta. Janus 30(4), 359–375.
- Jahnukainen, Johannes & Paasivirta, Annukka (2022) Tekoja ja tahtotilaa – Mitä lapsen osallisuuden vahvistaminen vaatii lastensuojelussa? Teoksessa Yliruka, Laura & Eriksson, Pia & Jokinen, Liisa & Pasanen, Kaisa (toim.): Kohti monitoimijaista lastensuojelua hyvinvointialueilla. THL – Työpaperi 52/2022. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-984-9>.
- Jo, Rose (2011) Dilemmas of Inter-Professional Collaboration: Can they be Resolved? Children & Society 25, 151–163.
- Järvinen, Petra (2020) ”Lapsen etua määriteltäessä mielestäni pitää yleisesti ajatella, että sen tavoittelu on toiselta pois” Lapsen etu käytännön lastensuojelussa. Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202010027224>.
- Kananoja, Aulikki (2017) Asiakastyön yleiset lähtökohdat sosiaalialalla. Teoksessa Kananoja, Aulikki & Lähteinen, Martti & Marjamäki, Pirjo (toim.): Sosiaalityön käsikirja. 4., uudistettu laitos. Helsinki: Tietosanoma, 173–192.
- Kekoni, Taru & Mönkkönen, Kaarina & Hujala, Anneli & Laulainen, Sanna & Hirvonen, Jukka (2019) Moniammatillisuus käsitteinä ja käytänteinä. Teoksessa Mönkkönen, Kaarina & Kekoni, Taru & Pehkonen, Aini (toim.): Moniammatillinen yhteistyö. Vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Gaudeamus. E-kirja.
- Korpinen, Johanna & Pösö, Tarja (2021) Social Workers' Views About Children's and Parents' Competence in Child Protection Decision-making. Journal of Social Work: JSW 21(4), 853-870.
- Kosher, Hanita & Ben-Arieh, Asher (2020) Social workers' perceptions of children's right to participation. Child & Family Social Work 25(2), 294–303.
- Kurki-Suonio, Kirsti (1999) Äidin Hoivasta Yhteishuoltoon: Lapsen Edun Muuttuvat Oikeudelliset Tulkinnat: Oikeusvertaileva Tutkimus. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.

- Kurttila, Tuomas (2016) Lapsen etu muuttuvassa yhteiskunnassa. Lapsen etu toteutuu varmimmin, kun yhteiskunta osaa ja haluaa kuunnella lasta. *Duodecim: lääketieteellinen aikakauskirja* 132(18), 1616–1617.
- Laitinen, Merja & Väyrynen, Sanna (2011) Eettiset haasteet lastensuojelun sosiaalityön prosessissa. Teoksessa Pehkonen, Aini & Väänänen-Fomin, Marja (toim.): *Sosiaalityön arvot ja etiikka*. Jyväskylä: PS-kustannus, 163–187.
- Lamponen, Tuuli (2022) Kiireellisen sijoituksen päätöksenteko lastensuojelun sosiaalityöntekijän työnä. Tampereen yliopiston väitöskirjat 644. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/141402>.
- Lamponen, Tuuli (2023) Kiireellisen sijoituksen päätöksenteko arkisena työtehtävänä lastensuojelussa. *Janus* 31(2), 218–225.
- Lamponen, Tuuli & Aarnio, Noora & Veistilä, Minna (2024) Moniammatillisen yhteistyön perusteluja ja haasteita lapsen tilanteen arvioinnissa. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti* 32(3), 302–318.
- Leinonen, Minna & Otonkorpi-Lehtoranta, Katri & Heiskanen, Tuula (2017) Kyselyhaastattelu. Teoksessa Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvoori, Johanna (toim.): *Tutkimushaastattelun Käsikirja*. Tampere: Vastapaino. E-kirja.
- Leppäkoski, Tuija & Koivuluoma, Minna & Perälä, Sami & Paavilainen, Eija (2017) Moniammatillisen yhteistyön muutokset ja kehittämistarpeet lasten ja nuorten auttamisessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 82(2).
- LSL Lastensuojelulaki (13.4.2007/417).
- Luodes, Eija & Ahonen, Christa (2022) Nuoren ja perheen tarpeet systemaattisesti keskiössä monialaisessa yhteistoimintamallissa: ”Kun nuoren päihteiden käyttö hallitsee elämää, kokoonnutaan Olkkariin”. Teoksessa Yliruka, Laura & Eriksson, Pia & Jokinen, Liisa & Pasanen, Kaisa (toim.): *Kohti monitoimijaista lastensuojelua hyvinvointialueilla*. THL – Työpaperi 52/2022. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-984-9>.
- Lähteinen, Martti & Hämeen-Anttila, Lotta (2017) Sosiaalihuollon lainsäädäntö. Teoksessa Kananaja, Aulikki & Lähteinen, Martti & Marjamäki, Pirjo (toim.): *Sosiaalityön käsikirja*. 4., uudistettu laitos. Helsinki: Tietosanoma, 48–93.
- Lääkkö, Johanna (2015) Mitä on lapsen etu: sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä lapsen edusta toimintaa ohjaavana periaatteena. Pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto. <http://lauda.ulapland.fi/handle/10024/62072>.
- Munro, Eileen (2011) *The Munro Review of Child Protection – Final Report: A Child Centred System*. Cm 8062. London: TSO.
- Murphy, Ciarán (2021) A More ‘Child-Centred’ System? *Child Protection Social Workers’ Willingness to Employ Discretion*. *The British Journal of Social Work* 51(6), 2155–2172.
- Mänttari-van der Kuip, Maija (2022) Palvelujärjestelmään liittyvät rakenteelliset haasteet ja työntekijöiden toimintamahdollisuudet julkisen sektorin lastensuojelutyössä. *Janus* 30(1), 21–43.
- Nyrhinen, Anna (2016) Sosiaalityön ammatillinen johtaminen. Teoksessa Hakalehto, Suvianna & Toivonen, Virve (toim.): *Lapsen oikeudet lastensuojelussa*. Helsinki: Kauppakamari, 58–97.
- O’Sullivan, Terence (2011) *Decision making in social work*. New York: Palgrave Macmillan.
- Parkkisenniemi, Laura (2017) Sovittelu perhe- ja lapsioikeudellisissa asioissa. Kuinka lapsen etu toteutuu? *Helsinki Law Review*, 11(1), 28–50.

- Peltonen, Irkka (2013) Uusi työntekijä työpöytänsä ääressä. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.): Lastensuojelun ytimissä. 4. uud. painos. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 79–83.
- Porko, Petta & Romppainen, Auli (2022) Systemisesti toimiva lastensuojelun asiantuntijaryhmä sosiaalityöntekijöiden kokemana. Teoksessa Yliruka, Laura & Eriksson, Pia & Jokinen, Liisa & Pasanen, Kaisa (toim.): Kohti monitoimijaista lastensuojelua hyvinvointialueilla. THL – Työpaperi 52/2022. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-984-9>.
- Pösö, Tarja (2012) Lapsen etu, oikeudet ja näkökulma moraalisisina kannanottoina. Teoksessa Forsberg, Hannele & Autonen-Vaaraniemi, Leena (toim.): Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily ja sosiaalityö. Tampere: Vastapaino, 75–97.
- Pösö, Tarja (2016) Mistä puhutaan, kun puhutaan huostaanotosta? Teoksessa Enroos, Rosi & Heino, Tarja & Pösö, Tarja (toim.): Huostaanotto: Lastensuojelun Vaativin Tehtävä. Tampere: Vastapaino, 7–30.
- Pösö, Jenni (2021) Toteutuuko lapsen etu? Perheen jälleenyhdistäminen hallinto-oikeuden ratkaisuihin. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-202106103626>.
- Rajala, Noora (2023) Lapsen etu huoltoriitatilanteessa. Kirjallisuuskatsaus lapsen edun toteutumisesta huoltoriitatilanteessa. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-202310115745>.
- Repo, Jenni & Pösö, Tarja (2024) Palvelutarpeiden arvioinnin yhdenmukaisuus perhesosiaalityön ja lastensuojelun rajapinnoilla: ammatillisen kuvittelun näkökulma. Hallinnon tutkimus 43(1), 6–19.
- RL Rikoslaki (19.12.1889/39).
- Räty, Tapio (2023) Lastensuojelulaki: Käytäntö Ja Soveltaminen. 5., uudistettu painos. Helsinki: Edita.
- SHL Sosiaalihuoltolaki (30.12.2014/1301).
- Sipilä, Anita (2011) Sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuudet – Tiedot, taidot ja etiikka työntekijöiden näkökulmasta kunnallisessa sosiaalityössä. Väitöskirjat. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta, No 28. Joensuu: Kopijyvä Oy. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-0537-6>.
- Sormunen, Milka (2016) Lapsen etu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen lastensuojeluratkaisuihin. Teoksessa Hakalehto, Suvianna & Toivonen, Virve (toim.): Lapsen oikeudet lastensuojelussa. Helsinki: Kauppakamari, 308–341.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2019) Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:8. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4067-3>.
- Tolonen, Hannele & Linnanmäki, Kirsikka (2020). Uudistunut Lapsenhuoltolaki. Helsinki: Alma Talent. E-kirja.
- Toros, Karmen & Falch-Eriksen, Asgeir (2021) “I do not want to cause additional pain ...” – child protection workers’ perspectives on child participation in child protection practice. *Journal of Family Social Work*, 24(1), 43–59.
- Tuomi, Jouni, & Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen Tutkimus Ja Sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. E-kirja.
- Valli, Raine (2018) Aineistonkeruu kyselylomakkeella. Teoksessa Valli, Raine (toim.): Ikkunoita Tutkimusmetodeihin: 1, Metodien Valinta Ja Aineistonkeruu: Virikkeitä Aloittelevalle Tutkijalle. 5., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus. E-kirja.
- Välämäki, Sanna & Vornanen, Riitta & Vanjusov, Heidi & Hämäläinen, Juha (2021) Asiakasturvallisuus lastensuojelussa. Teoksessa Kurki, Taina & Jylhä, Virpi & Kekoni, Taru (toim.): Asiakasturvallisuus sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Gaudeamus, 161–187.

YLEISSOPIMUS Lapsen oikeuksista (60/1991).

Yliruka, Laura & Harrikari, Timo & Forsell, Martta & Kuoppala, Tuula & Purhonen, Emmi & Salmela, Marianna (2022) Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityön organisoiminen sekä lastensuojelulain mukaisen henkilöstömitoituksen toteutuminen. Kuntakyselyjen tulokset. THL Työpaperi 44/2022. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-928-3>.

Young, Susan & McKenzie, Margaret & Omre, Cecilie & Schjelderup, Liv & Walker, Shayne (2020) 'Warm Eyes', 'Warm Breath', 'Heart Warmth': Using Aroha (Love) and Warmth to Reconceptualise and Work towards Best Interests in Child Protection. *Social sciences (Basel)* 9(4), 54.